ЕТИМОН И АПЕЛАТИВ
НА БЪЛГАРСКОТО НАРОДНОСТНО НАЗВАНИЕ

Осемте най-претенциозно-убедителните и известно-разпространените етимологии на българското народностно название етнм ***българи*** в пределно синтезиран вид и в общи линии на нивото и в реда, по който почти всички от тях, без тези на В. Стоянов [1997, 2-51] и П. Добрев [2002, 26-57], са представени, анализирани и преценени от Хр. Тодоров-Бемберски [2004, 42-124], може да се видят на следната таблица:

№	АВТОР	ЕЗИК	ОСНОВА	АПЕЛАТИВ
1.	Ив. Шишманов	угро-фински	***Волга***	***болгар*** “мъже от Волга”
2.	В. Томашек Ст. Младенов (1920) Н. Баскаков (1979) М. Фасмер Й. Заимов (БЕР)	тюркски	***булгамак*** “разбърквам, смесвам, размесвам”	***булгар*** “смес, смесен; метис, мелез, хибрид; смесени скитници”
3.	А. Вамбери Д. Немет Пол Пелио(1949) Ст. Младенов (1941) Н. Баскаков (1980)	тюркски	***булгамак*** “разбърквам, размесвам; подстрекавам, бунтувам”	***булгар*** “бунтовен, размирен; бунтовник, метежник”
4.	М. Закиев	тюркски	***болаг*** “река”	***болгар*** “речен човек”
5.	Б. Симеонов	тюркски	***булгар*** “белка, самур; човек с горда, изящна походка”	***bulgar*** “синове, потомци на булгара; горди, ловки и красиви като булгара”
6.	Хр. Тодоров-Бемберски	старо-тюркски	***балъг*** “град”	***балъгар*** “жител на града; гражданин”
7.	В. Стоянов	древно-евразийски	***bålk*** “хора, племе”	***bålkar*** “племена, народ”
8.	П. Добрев	Ирански	***Балхара/Булгара*** (страна) ***бългх/балгх*** “големият град; голямото царство”	***българи*** “жители на Булгара”; “хората от Големия град, от Голямото царство”

“Новата генерация”, както се разнася и по ефира на националното радио, български историци, захванали се с непосилната задача да направят “нов прочит” на най-ранната българска история, макар и да не виждат и да не съзнават безпочвеността на собствената си изсмукана от пръстите аргументация, все пак се нуждаят и от допълнителни аргументи във вид на научни факти и обобщения, най-добре открити и установени от авторитети от “противниковия лагер” на тюрколозите. Затова, във връзка с единствения до преди няколко години надпис на прабългарски език - Преславския, нашенците

пускат в обращение изобщо невярното и тюркологически безкрайно некомпетентно-повърхностното мнение за него на френския професор от преди средата на миналия век Жан Дени например, което мнение, разбира се, ние няма как да пропуснем и оценим по достойнство друг път и на друго място.

Прецедентът обаче се превръща в навик и този път такъв "непоклатим" научен авторитет се оказва скандално известният по цял Свят, изглежда само не и в България, с не особено лицеприятните си приключения от двете страни на фронта по време на Втората световна война, украинският по произход американски професор Омелян Прицак, който хвърля под краката на нашенците бетонната, според тях, плоча на постигнатото с многогодишен труд на полето на Ориенталистиката гениално прозрение, че прабългарите не са тюрки, единствената полза и предназначение на което, но в аспекта на здравеопазването, е да предизвика смях в залата.

Никак не е изключено някой от евентуалните ни читатели, който е по-навътре в нещата, да поиска и етимологията на Ом. Прицак за етнм ***българи*** да се нареди и тя сред "най-претенциозно-убедителните и известно-разпространените етимологии", на което ние пък незабавно отговаряме, че там вече има една-две етимологии, които изобщо не заслужават да бъдат споменавани, но нека все пак и други читатели да се заинтригуват и да пият и те от бозата, която им я предлага "новата генерация" на "новия прочит"(!).

Що се отнася обаче специално до етимологията на особено фамозния американски професор, още и "известния тюрколог и алтаист проф. Омелян Прицак" (П. Добрев), понеже критичният преглед-анализ на съществуващите етимологии като цяло излиза извън рамките на настоящата студия, ние, разбира се и с извинение за толкова близкото повторение, няма как да я пропуснем и оценим по достойнство друг път и на друго място, а сега само припомняме на нашия читател, че това е онзи, този път не във военнополитико-морален, а в чисто и единствено научно-морален аспект, "известен тюрколог и алтаист", който в сляпото си, теоретико-методологически изобщо неконтролирано и ненасочвано емпирико-позитивистко лазене и ровичкане сред реалните лингвистични факти, анализира и обясни най-напред имената на календарноцикловите години и месеци от Именника на българските ханове, които имена са образувани на основата на прабългарски съществителни имена наименования на животни и редни числителни имена, главно във връзка и на основата на тюркските езици, като пак тук отдели специално внимание и доказа, че нумеративната наст. *-ем* изобщо не е иранска, за което един "виден български учен" (П. Добрев) ще продължи да настоява и пледира дори и до края на Света, а единствено и само тюркска по произход и принадлежност [Pritsak 1955].

Чувствително по-късно пак същият "известен тюрколог и алтаист" анализира и обясни и имената на българите Атилови хуни отново във връзка и на основата на тюркските езици, в това число и името на българския хан Денгиз с неговото изключително показателно, максимално силно диференциращото и идентифициращо прабългарските езици и диалекти именно и единствено като

тюркски, специфично-характерното редуване *r-z*, без обаче да приеме и признае, че те тези, прабългарските езици и диалекти всъщност и в действителност са тюркски по произход и принадлежност, и понеже основателно-коректната генерализация не е най-силната страна на Известните, а защо не и на Великите, той стигна до там и да изфабрикува, просто за собствена, но и за българската "Нова Генерация" употреба, висящия във въздуха абсурдно-парадоксален "хунски език на Атиловия род", което като цяло ни кара лично нас непрекъснато да се питаме "Защо впрочем е целият този шум и блясък и къде все пак е тук Науката?" [по-подр. Добрев 2005, 9-139].

Ето защо във връзка с непомалко фамозно-смехотворната етимология на Ом. Прицак на етнм ***българи*** сега и тук ние вземаме отношение, но на едно пределно абстрактно, метатеоретично ниво, единствено и само по нейната водещо-носеща греда в лицето на чувашкото числително име *пилĕк* "пет", като за по-детайлно запознаване отпращаме читателя към сравнително подробното й представяне при П. Добрев [2002, 36-42], който обаче макар и да вижда, че "бетонната плоча" всъщност и в действителност си е чиста проба гнила дъска, изобщо не поумнява от това и все така досадно-натрапчиво продължава да тананика, макар и още по-малко уверено и сигурно, но много по-фалшиво-безотговорно старата си песен по най-фундаментално-отговорните проблеми на родната ни прабългаристика.

Именно поради всичко това като цяло и тъкмо в качеството си на български езиковед тюрколог ние се чувстваме научно-морално достатъчно мотивирани и задължени да отбележим и кажем на висок глас, че няма по-голяма глупост от това да полагаш в основата на етимологията си чувашкото числително име *пилĕк* "пет", което по силата и на основата на другото характерно-специфично само за тюркските езици редуване *l-š* си е напълно същото, без дори и милиметър разлика, каквото е например тюрко-огузското тур. *beş*, като всяко едно от тях, за неезиковедите, особено ако са не особено интелигентни икономисти по образование, много тъмно и неясно, но за езиковедите тюрколози добре известно, напълно разбираемо и дори банално-елементарно, си е краен резултат от собствено историческо развитие на пратюркското **beš* [ЭСТЯз-б, 126-127].

И ако пред крещящото очебийно-неоспоримо наличие на всичко това си изкривиш и душата и спестиш Истината, като заявиш най-нагло-невъзмутимо, и то в Аулата на българския Софийски университет, пред най-учените и високоиздигнати български мъже и жени, като че ли и президентът бил там, тъкмо в момента на удостояването ти с "Доктор хонорис кауза", че прабългарите не са тюрки, но без да казваш какви са те всъщност и в действителност по произход и принадлежност, може би са патагонци или ескимоси, тогава какво трябва да си мисли нормалният човек за българската наука, за българските учени, но и за нас българите, всичко това е толкова обезпокоително-тъжно, още и много долно и срамно-пошло, че по-добре никога да не говорим за него, камо ли пък да градим "теориите" си върху него, а ние лично не можем да се въздържим да не се запитаме отново: "Защо впрочем е целият този шум и блясък и къде все пак е тук Науката?"!!!

Етимонът на дадено собствено име или название е онзи исторически първичен и изначален елемент в генетичната структура на названието, който във вид на точно определено лексикално значение и съответната му фонетична форма съществува и функционира в границите на определен синхронен срез от диахронията на даден език, а именно поради и благодарение на това и в по-голяма или по-малка група родствени езици, като сравнително обособен и самостоен компонент ядро на конкретно словообразувателно гнездо, отделните съставки на което се образуват и обединяват помежду си както по силата на техните историко-деривационни връзки и отношения, така също и на основата на общите си фонетико-морфологични и семантични белези и признаци, претърпели конкретно развитие и промени във Времето и Пространството, но историко-генетически тъждествени и еднакви с основните и съществени белези и черти на изходния етимон.

Всеки етимон се заражда, съществува и функционира в рамките на конкретен език на определен етап от неговото историческо развитие, като най-стари, разбира се, са етимоните, които възникват и съществуват още по време на най-старото състояние на този език или когато той все още е праезик, и той е онзи първично-лексикален елемент, на основата на който възниква и се развива апелативът, нарицателното съществително или друго име, върху което пък по-нататък и впоследствие възниква и се развива и самото собствено име или название.

Независимо от това дали възниква още в праезика или на конкретен по-късен етап от неговото историческо развитие, апелативът е лексема, лексикална единица, която се състои от форма или още звуков строеж от една страна и лексикално значение или семантика от друга, към които допълнително се присъединяват и проявяват и родовите по принцип граматични форми с техните граматични значения, така че цялостно-неделимата лексико-граматична единица, представляваща по същество конкретна дума, съществува и се проявява във и чрез апелатива като номинативно средство на езика в рамките и благодарение на голям брой йерархически организирани лексико-граматични структури, наречени парадигми, може да се каже и класове, като съставки на една изключително сложна йерархия с голям брой свойства и отношения на всеки един фонетичен или семантичен признак на думата, именно в пресечната точка на които се намира или заема своето място вътре във всички тези парадигми и самата дума наименование на конкретен клас от предмети или признаци на предметите или накратко апелатив.

Пълното и последователно или което е същото, научното определяне произхода на дадено название или собствено име по принцип и на народностно название или етноним в частност задължително предполага посочването, обяснението и описанието както на неговия етимон, така също и на неговия апелатив като неделима част от конкретен език или диалект, експлицитно дефиниран като произхождащ и принадлежащ към конкретно езиково семейство или негова група, и то в рамките на определен етап и място от историко-географското му развитие и разпространение, с едновременното посочване, обяснение и описание и на всички ономастически релевантно-

съществени техни фонетико-семантични белези или признаци, исторически наследени или пък допълнително възникнали било в самия език или диалект, било пък в историко-географски съседните, родствени или неродствени езици, в които този етноним е преминал и е засвидетелстван, но според руски изследователи – фиксиран, или пък, както се изразява проф. Б. Симеонов [1976] - документиран [8].

Посочването, обосноваването и доказването паралелно-последователно в съществено-главното както на етимона, така също и на апелатива на дадено название е минималното задължително условие, без което не може, за да се приеме и признае, че наистина е налице обектноадекватно мотивирано-съобразено и теоретико-методологически обосновано и доказано сполучливо-убедително определяне на неговия произход, неспазването, но по-скоро неспособността за спазване на което изключително важно за ономастичната етимология принципно положение, произтичаща от изобщо непростимата очебийна липса на каквато и да е историколингвистична и теоретико-методологична квалификация, има за резултат например и най-новите у нас неграмотно-примитивни аматьорско-дилетантски упражнения по този въпрос [Добрев П. 2002; Стоянов 1997].

След предлено обширните и безспорно именно поради това губещите на много места чувството си за релевантно-съществения в ономастичната етимологизация проучвания на проф. Ив. Шишманов [1900] и на Хр. Тодоров-Бемберски [2004], изпълнени освен това и при съвсем оскъдна лингвистико-ориенталистична квалификация, по наше най-дълбоко убеждение единственият вече продуктивен изход от безизходицата блато, в което затъна тази жизнено важна за българската лингвистика и историография проблематика, се състои в предлено краткото, но лингвистически достатъчно-задоволителното извеждане, постулиране и обосноваване на базата на минимален набор от безспорно и наистина релевантни, водещо-възлови първично-изконни форми и разновидности на Етнонима, на максимално възможните, допустими и приемливи негови етимон и апелатив, които едва след това, в друго време и на друго място да изиграят ролята на отправно начало и основа за обяснението и описанието и на множеството други първични или вторични названия, обектноадекватно и теоретико-методологически напълно коректно съотносими към тях благодарение и посредством етимолого-историколингвистически така определения, обоснован и доказан етнм ***българи.***

Настоящата студия върху българското народностно название или само етнм ***българи*** има за цел предимно да посочи, обоснове и докаже лежащите в началото и основата му етимон и апелатив, като ги изведе последователно в обратен ред от ограничен брой негови първично-изконни форми или разновидности, използувани като специфично номинативно средство на различно място и в различно време и именно поради това засвидетелствани и в различни по произход, вид и характер исторически извори или само източници.

Характерно-общото за първично-изконните форми или разновидности на етнм ***българи*** е това, че всички те се изграждат и съдържат в първата си сричка широката закръглена гласна, зв. ***о,*** който в някои случаи преминава в зв. ***у,*** основание причина за което предварително-избирателно насочване именно и единствено към този звук на първо време и най-малкото са добре известните в българската историческа лингвистика и проявяващи се още от най-ранните етапи в развитието на старобългарския език фонетични закони, действието на които води до конкретни етимологични фонетични промени, кой знае защо останали незабелязани, а може би просто неразбрани и неотчетени от българиста по образование Хр. Тодоров-Бемберски [2004, 67,112], като редукция на неударените широки гласни, развитието на зв. ***у*** в зв. ***ъ*** и ликвидната метатеза като резултат по-специално от действието на закона за отворената сричка с причина изискването на принципа за нарастващата звучност при изграждането на сричката (Вл. Георгиев).

Но в един малко по-конкретен план, под влияние действието на активно проявяващата се в старобългарския език етимологична фонетична промяна ***у > ъ,*** обл. ***булга́ринъ*** се превръща в обл. ***българ́инъ,*** а това пък под въздействието и в условията на ликвидната метатеза, действието на която в южнославянските езици приключва чак през IX-X в., последната форма придобива обл. ***блъга́ринъ,*** именно поради което може да се каже например, че доста видоизмененото като резултат и считаното по ред причини от старобългаристите като че ли за единствено коректната, закономерна и правилна форма блъгаринъ безспорно е по-късна и по-нова от бъгаринъ, което в този си вид съвсем очевидно все още не е подложено на въздействието на ликвидната метатеза, времевата граница на която обаче като че ли е краят на IX в., в най-лошия случай средата на X в., защото известен е записът за цар Борис I като Мнхаиль каганъ на Блъгарѣхъ, потвърден, макар и не напълно сигурно, и с разчитането на личния печат на висшия му сановник Йоан Багатур [вж. Бешевлиев 1934, 66; Георгиев 1963, 20; Йорданов Ив. 1989, 391, вж. и срв. Иванова-Мирчева, Харалампиев 1999, 61-68,76-80; История на България 1981, 213-219,324; Хабургаев 1974, 105-108,116,119; СтбРк, 91].

Българското народностно название като наименование на съвременната славянска по произход и принадлежност българска народност, е краен продукт резултат от специфичното и не особено често наблюдаваното номинативносемантично развитие, "еволюция на етническото съдържание" (Д. Ангелов), но по-точно ресемантизация, преосмисляне под влияние и в условията на динамично-прогресивно изменящо се, в началото си прабългародоминантно и затова низходящо, а към края си славянодоминатно и затова възходящо неравновесно вътрешноинтегративно тюркобългарско-славянобългарско двуезичие, резултат от също така паралелно и динамично-прогресивно изменящата се частично-спорадична и изолирана отначало и неясно в каква степен непълно масова към края си славянизация на прабългарите, във вида на цялостно и многостранно семантико-функционално преструктуриране и преобразуване едновременно и като сигнификация, и като

денотация, на късноантичното и ранносредновековното народностно название, етнм áîëãàð¥ като наименование на тогавашната, тюркска по произход и принадлежност прабългарска, но в аспекта на основния фонетичен вариант на Етнонима номинативно-терминологически много по-точно и по-вярно - болгарска народност [вж. и срв. Димитров 1997, 3-17; История на България 1981, 274-277; Тодоров-Бемберски 2004, 38,123; СлСпр, 73-77].

Тъкмо в този му вид и форма ние го намираме ранносредновековното българско народностно название етнм болгары например в приписка от 907 г. за кончината на цар Борис Кръстител, направена от неговия племенник черноризец Тудор Доксов, който отбелязва „сен же Борисъ болгары крестилъ есть въ лѣто етхѣ вехтн“, т.е. “Този пък Борис покръсти българите в г. Куче, м. Пети”, която дата, както вече имахме възможност да обсъдим по-подробно, се пада през м. май 866 г. [Добрев 2006, 10], така че през предстоящия м. май се навършват кръгло 1140 год. от покръстването на българите.

През същата епоха и на основата на собственото сщим болгары е образувано и прилагателно име с обл. болгарстѣ от израза „въ ѕемли болгарстѣ”, употребен от презв. Козма в добре известната му и съставена към или по-точно през 971 г. Беседа против богомилите [вж. История на България 1981, 276,376,436-440]. По този начин се оказва, че изобщо не е лишено от основание допускането, че не вариантите с “коренната гласна фонема “ъ” са първично-изконни, както за признаване и прилагане на този извод на проф. Ив. Шишманов настоява най-вече Хр. Тодоров-Бемберски [2004, 127], а единствено и само формите на Етнонима със зв. ***о,*** които са по-стари спрямо добре известните му и широко разпространени форми със зв. ***у,*** особено в гръкоезичните прабългарски или в чисто гръцките източници, независимо че тук като че ли може и да се попадне, но в качеството на много рядко и доста неясно като място и епоха изключение, заради начина на изписване на началната съгласна, и на форма с широка гласна във вида ***Μπολγάροι*** [Буданова 2000, 173], и от друга страна вариантите със зв. ***о*** са и функционалностилистически маркирани, в смисъл че от съвременните пет функционални стила на всеки достатъчно развит книжовен език - битово-разговорен, художествен, публицистичен, научен и официалноделови [Добрев 1977], тези варианти се използуват и са достояние предимно на представения тогава главно от религиозни съчинения научен функционален стил или подезик.

Това правило обаче в никакъв случай и изобщо не изключва възможността форми на Етнонима с широката закръглена гласна да произхождат и от разговорния функционален стил или подезик, т.е. отделни местни говори и диалекти, като такъв безспорно е обл. ***болга́ринъ,*** съдържащ широко и добре известната, славянска по произход деятелна наставка ***-инъ,*** наличието на която точно в тази форма на Етнонима безспорно е резултат от закономерното му развитие и употреба в тези говори и диалекти в условията на малко по-горе достатъчно детайлно определеното низходящо за прабългарския език, неравновесно славяно-българско двуезичие по цялата територия на Страната по силата на това, че и самият прабългарски език и не след средата на IX в., а

дори може би и чак след началото на XIV продължава да се "употребява в живия говор" предимно като вътрешносемеен език по-скоро в изолирани, но сравнително обширни области, отколкото "спорадично-епизодично", в които области обаче повече от сигурно дори и през XII в. съществуват "достатъчно многочислени маси от тюркоезични българи" (Стр. Димитров) [вж. и срв. Димитров 1997, 3-18; История на България 1981, 266,269-270,330].

И като се има предвид още и праб. млим *Докс* на брата на цар Симеон, което има за основа нарси **докс* "глиган", въз основа на което се образува също така и названието на прабългарската календарноциклова година от Именника на българските ханове – *Докс,* т.е. *Глиган,* трябва задължително да се приеме, че някои от прабългарските, болгарските собствени имена запазват и носят широката закръглена гл. ***о,*** дори и в условията на една силна тенденция за стесняване на тази гласна като цяло, която тенденция достига своя краен предел в тясната закръглена гл. ***у*** от строежа на други нарицателни и собствени имена [по-подр. Добрев 2005, 393-394].

В много ясна и проста форма българското народностно название е съхранено и още по-точно консервирано не само фонетически, но и семантически в унгарската топонимия и по-специално ойконимия, видно от това, че именно на територията на историческа Унгария са разположени селища с имена, първата съставка на които е етнм ***bolgár/polgár,*** докато вторите съставки са широко разпространените във всички езици апелативи географски термини и такива имена са например ***Bolgárfehérvár,*** географският термин където е двусъставен и се изгражда последователно от прим ***fehér*** "бял" и прабългарското по произход нарси ***vár*** "град", т.е. "Български бял град", но по-точно и адекватно на лексико-граматичната структура на Името - "Белият град на българите"; ***Polgártanya,*** географският термин където е нарси ***tanya*** "селце", т.е. "Селцето на българите"; ***Polgárhalom,*** където втората съставка е славянското по произход нарси ***halom*** "височина, хълм", т.е. "Хълмът на българите"; ***Bolgárchergewd*** (1303), където втората съставка нарси ***chergewd*** "черквичка" е с унгарски умалителен суфикс и е гръцката по произход, славянобългарската, както вече е прието (Ст. Младенов), но заради характера на разпространението в германските и славянските езици и непоследователното смекчаване на гръцката съгл. ***k,*** никак не е изключено и прабългарската заемка в унгарския език, защото праб. *чаша* в действителност е от срперс. *käse,* на което под формата *kessä* попадаме доста неочаквано, но все пак щастливо-случайно в надписа на блюдото за хранене на сина на българския хан Атила – хан Денгиз, а и църквата като институция, следователно и като наименование, е донесена от гръцките духовници именно и главно на прабългарите, включително и на тези от Отвъддунавска България, следователно преводът на въпросния унгарски топоним трябва да има вида "Черквичката на българите" и така още достатъчно голям брой местни имена [HungPlNm; Kiss, по-подр. Добрев 2005, 100-102,407-408, вж. и срв. ЕПРк, 677-678,682].

Форми на Етнонима с широка гласна са засвидетелствувани и в староруския език като ***болгар, болгор, боргар, болгаринъ, болгары, болъгары*** (985) с основа и начало времето на киевскоруските надписи от края на X в. и най-ранните руски

летописи от XI в., т.е. наистина от сравнително по-късно спрямо българските време, в които надписи и летописи обаче Етнонимът се документира и използува такъв, какъвто е в продължаващата вече няколко века източнославянска устнофолклорна традиция под формата на епичните песни билини и други устни предания [вж. и срв. Заимов 1969, 130; Тодоров-Бемберски 2004, 151-152].

За времето и етапа на миграцията на прабългарите през Кавказ етнм áîëãàð¥ е засвидетелствуван в съставената през VII в. на основата на по-стари географски и исторически източници, староарменска хроника на Мовсес Хоренаци (410-490) под формата на изтарм. ***болкáр*** от състава на сложния етнм ***чдар-болкар,*** където беззвучният съгласен зв. ***k,*** независимо че в староарменския език има и съответната звучна съгл. ***g,*** безспорно е собствено източноарменската фонетична субституция на третата съгласна в квболг. ****bolgar*** [вж. и срв. Симеонов 1981, 5-16; Туманян 1971, 37,57; ХрИБг, 88].

Впрочем този вид звукопреобразуваща субституция е налице също така и при синхронното и засвидетелствувано пак в староарменските извори квболг. нарси *туркан* "вестител, куриер", по-подробното обосноваване и доказване на което от наша страна именно и единствено като прабългарско придобива изключително значение за българската средновековна история, защото тъкмо благодарение на него и на още две прабългарски думи ние стигаме до извода за тъждественността на княза на име Шат от описваните събития ни повече, ни по-малко с младия, тогава още княз, хан Кубрат [Добрев 2005, 455-461; Каланкатуаци 1984, 80-82,201].

Фонетичен вариант на етнм ***българи*** с широката закръглена гл. ***о*** е съхранен и в хидрнм ***Болгарчай,*** с предходна и най-стара форма безспорно източноиранското, заради втората си част и специфичния родителен падеж пред нея, ***Болгаруруд,*** като име на река на територията на дн. Азербайджан, втората съставка на който последователно най-напред в тюркските езици, а след това и в иранските езици има знач. "река", по силата на което без съмнение първата съставка е формата на българския етноним от времето и на мястото, когато и където е възникнал и се е наложил този хидроним - Късната Античност и Ранното Средновековие.

Пак при Мовсес Хоренаци е регистриран и обл. ***булгáр*** от състава този път на етнм ***купи-булгар, кучи-булгар*** и ***вхндур-булгар*** [История Армении 1893, 55-56,62, срв. ПИБИс, 25-27], във връзка с които между впрочем в сравнително обширното си проучване по въпроса В. Бутба [2006], някак много лесно и бързо приравнява огхндорите с оногурите и приема, че те са "пришельцы", докато купи-булгар, дучи-булкар и чдар-болкар са стари обединения от български родове, намиращи се в тази област още преди идването тук на оногурите [2,8,10], но в действителност пришълци или новодошли като че ли трябва да са чдар-болкарите, видно не толкова от различната основа за наименоване, каквато са близките реки, ако всичко това изобщо е вярно, но най-вече от широкия гласен звук в строежа на Етнонима, а и арменският оригинал надали има тиренцето, безспорно поставено в превода от К. Патканов, така че това "пришельцы" може и да е препозитивно определение към идващото след това

название ***чдар-болкар*** в рамките на апозитивно субстантивно-субстантивно словосъчетание, която форма на подчинителната връзка като че *ли* е единствено възможната в староарменския език, ако се съди по структурата на композицията като словообразувателен способ [вж. и срв. Артамонов 1962, 167-168; Туманян 1971, 159-160].

Въпреки това, очевидно не само поради запазването на звучната съгл. ***г,*** но и заради протеклата по-вероятно още на болгароезикова почва редукция на неударения зв. ***о*** в зв. ***у,*** обл. ***булга́р*** е възможно най-близко до малко по-горе възстановената кавказска праформа на Етнонима, квболг. ****bolgar,*** без обаче този обл. ***булга́р*** да е неговата първично-изконна, а единствено и само по-късната и междинно-производна, вторично-допълнителната му форма [срв. Шишманов 1900, 726].

При това положение, между впрочем и безспорно, вече няма как да се приеме за първично-основен облик на Етнонима, възстановеното от Om. Pritsak [1955] квболг. ****bulγar,*** което освен това не може да се разполага и в рамките на изобщо невъзможната и несъществуваща в дунавскоболгарския език фонетична промяна ****и > *ö,*** защото според нас няма причини на основата на *стб.* **соморъ** да се възстановява лексема с предноречен гласеж, независимо от наличието на такива форми в башкирските и татарските говори, като при това като че *ли* няма достатъчно аргументи в полза още и на твърдението, че унгарският облик със зв. ***о*** не е изконно-първичен и тъждествен на кавказоболгарския, а негово собствено и по-късно развитие от зв. ****и*** [69,73, вж. и срв. MagEtSz-1, 332].

Неизбежното следствие и краен резултат от целия този, предело кратко-обобщен, но въпреки това съдържащ и осъществяващ се върху всички необходими и достатъчни компоненти, анализ е, че изконно-първичната, изходна и основна форма на етнм ***българи,*** на етапа и по време на кавказския период от живота на прабългарите до към края на VII в., е не "българъ – съ акцентъ на първата сричка", което заключение на проф. Ив. Шишманов [1900], лично на нас ни изглежда не толкова съвсем слабо и недостатъчно аргументирано, още и малко неочаквано, колкото имплицитно предпоставено, заради по-следващото извеждане на името от хидрнм ***Волга*** [726-743], а единствено и само формата ****bolgar,*** еднаква и тъждествена на която е не само старобългарската и старорускатa, но така също и малко по-горе приведената староунгарска форма във вида ***bolgár/polgár.***

Така изведеният и не само пряко, но и косвено обоснован и доказан облик на Етнонима от староарменските извори във вида на квболг. ****bolgar,*** продължава и се повтаря и в езика на волжските българи от края на VII докъм края на XIII в., където общтюркският зв. ***о*** все още е широка закръглена задна гласна с тенденция да се развие и премине в полуширока, а след това и да се превърне в тясната закръглена задна гл. ***и,*** именно поради което специално и конкретно образуваният на основата на името на гр. Болгар през арабското относително прим ***bolγarî*** "български", подобно например на съвременното българско прим ***софийски*** от ойкнм ***София,*** литературен псевдоним ***äl-Bolγari,***

пред който стои арабският определителен член, за нас малко неясно защо в случая транслитериран тъкмо по този начин, е резултат от разчитането единствено и само със зв. ***o*** на арабското изписване البلغارى - ***äl-Bolγari,*** в което първата гласна не е обозначена, но тя се възстановява от Ф. Хакимзянов [1987] именно като такава, заради и по силата на достатъчно подробно обоснованото и доказано върху обширен емпиричен материал от синхронни надписи и на други тюркски езици, заключително обобщение, че "в езика на паметниците все още няма стесняване на широките закръглени гласни. А ако все пак този процес е започнал, то промяната очевидно е незначителна и тя не се нуждае от графично изразяване." [42-43].

Ето защо и волгоболгарската форма на Етнонима следва да се възстанови единствено и само във вида ****bolγar,*** като при това в никакъв случай не се забравя, че именно по този начин са произнасяли собственото си народностно название най-напред и преди всичко волжските българи, а след тях и заедно с тях и околните народи, по-близки или по-далечни, преки или косвени съседи, които обаче са го и видоизменяли в една или друга степен и насока според националноезиково специфичната си фонетична структура и особените звукови закони на собствения си език.

Много важно потвърждение и доказателство за горната форма на Етнонима в ранносредновековния волжскобългарски език е и фактът, че самоназванието на кипчаките по произход, но със силен болгарски субстрат казански татари, до началото на XX в. е етнм ***болгар,*** за широката закръглена гласна на който Р. Ахметьянов [1978] приема, че тя е такава и през X-XII в. и същевременно е тъждествена на общотюркския зв. ***o*** [133-34], като според нас тази широка закръглена гласна се е запазила дори и в крайно неблагоприятните (!) условия на татарския широк вокализъм, който в отрязъка от време, не между VII-XVIII в., както тук се приема [15-47], защото татаро-монголите заливат Волжска България след началото на XIII в., а в отрязъка от време между XIII-XVIII в. вече се е стеснил, т.е. широките гласни са се развили и преминали в тесни.

Впрочем, при обяснението на рус. фми ***Болгарский*** и проф. Н. Баскаков [1979], възстановява същата форма на етнонима на волжските българи, но, подобно на малко по-горе цитирания Ом. Прицак, не особено коректно и основателно добавя след, а и преди нея, като тъждествено-равнопоставен още и облика с редуцирана първа гласна – ***bolγar ~ bulγar,*** също и ***bulγar ~ bolγar,*** който облик обаче, според нас, пак може да е волго-български, но от един по-късен период, когато вече е напреднала или протекла редукцията на първата гласна, освен ако не е съвсем различен и представлява по същество друг негов, кипчако-татарски вариант, именно поради което, така или иначе, вторият облик не може да се посочва и приема за изконно-първична форма на Етнонима.

В рамките и на основата на тюркските езици по принцип и на тюркския дунавскоболгарски език в частност морфологичната структура на късноантичния и ранносредновековен етнм ****bolgar,*** е повече от ясна и дори очевидно-проста и изобщо не се нуждае от недомислията по повод на "алтайските езици", допълнително и на тема класификация на тюркските

езици на един помощник-историк, за съжаление, с тюркологическо образование и епигоно-адепт на не особено грамотния по въпроса К. Менгес [Стоянов 1997, 6-13], защото тъкмо в тюркските езици зв. ***-r*** е носещо-главен компонент на суфикса за множествено число [Серебренников, Гаджиева 1986, 87-91], докато в прабългарските надписи от VIII-IX в. на територията на Първото българско царство се срещат генм *Τζακαραρ, Κουβιαρ, Ερμιαρ* [Бешевлиев 1992, 227-234], а на Кавказ през I-IV в. има гр. Хунаракерт [АрмАтл, 104], лексико-граматичната структура на името на който е напълно ясна и дори прозрачна и се състои не от монголския (Д. Еремеев), а от китайския по произход етнм *хун* като име на местно българско племе или род и апелатива географски термин от ирански произход *керт* "град", като към Етнонима е прибавено прабългарското мн.ч. ***-ар,*** последвано по-малко вероятно от ирански родителен падеж или най-вероятно от арменската съединителна гл. ***а,*** налице още и в ойкнм *Тигранакерт* [АрмАтл, 104], където съставката *Тигран* е добре известно арменско мъжко лично име, носено и от редица арменски царе като например Тигран VI (59-62), но същият елемент се среща и в оронм *Дзиакан* като паралелно название на известните Хипийски, или в превод от гръцки - Конски планини, така че изобщо няма нужда тук да се постулира присъствието на иранското нарси *ар* "човек" [срв. Еремеев 1970, 133].

Между впрочем, тъкмо във връзка с българските генм *Τζακαραρ*, *Κουβιαρ*, *Ερμιαρ*, тук допълнително ни улеснява участник във форум в Интернет, според когото "1. Суффикс "-ар": как правило, указывает на профессию (не уверенно в примененительности этого правила в тюркских языках). 2. Суффикс собирательной множественности -ар/-ер неупотребителен в современном татарском словоизменении. Патроним, оканчивающийся на -ар - это окончание множественного числа и несут смысловую нагрузку: обозначение не одного представителя или части рода, а всего рода в целом." [ИнтНт], докато изолираността на този суфикс в тюркските езици изобщо, но и неговото съхраняване в татарската патронимия са не толкова поредното лингвистично свидетелство и доказателство за малко по-горе посочения силен болгарски субстрат в езика на къпчаките по произход като цяло казански татари, колкото за неговото безспорно наличие и употреба в историческите болгарски езици и диалекти.

Всъщност прибавянето на иранското нарси *ăр* "мъж; човек; юнак, герой" към току-що приведените прабългарски родови имена например само би довело не толкова до някаква парадоксално-абсурдна безсмислица, колкото е напълно невъзможно-излишно, по простата причина, че въпросното иранско съществително име отдавна е преминало и е заето в болгарските езици, неоспоримо доказателство за което е неговото наличие в млим *Ηρατανς* в гръкоезичен прабългарски надпис от началото на IX в., на боила-кавхана на хан Крум, което име, както вече доказахме, е образувано на основата на болгарското апозитивно субстантивно-субстантивно словосъчетание **ăр ата* "баща мъж; баща герой", а така също и в чувствително по-ранното пак млим *Ἡρνάχ*/*Hernac*/**Ирникъ** на най-малкия от синовете на хан Атила, което пък от своя

страна е от прабългарска умалителна форма на същата иранска по произход прабългарска лексема [Добрев 2005, 121-122].

Що се отнася пък до арменската съединителна гл. ***а,*** очевидно-безспорно еднозначният отговор тук е невъзможен, именно поради което решението на проблема като че ли трябва да се търси в рамките и условията на една триелементна контактолингвистична структура - кавказоирански езици-арменски език-болгарски езици, при което може да се окаже, че универсализацията, за която се счита, че е по-късно явление (Э. Туманян), на изконно-собствената арменска съединителна гласна е иранистически вторично-допълнително мотивирана, което от друга страна рефлектира и върху болгарските кавказски езици и диалекти, генерирайки ограничено-единични морфолого-синтактични модели главно и основно в кръга на собствените имена, което като цяло пък може да се квалифицира и като частична в различна степен иранизация на морфолого-синтактично ниво, както на арменския език и диалекти, така също и на кавказките болгарски езици и диалекти [вж. и срв. Туманян 1971, 160-162].

Тъждеството на завършващите съставки на дунавскоболгарските имена помежду им поотделно и с кавказоболгарското множествено число заедно вече е достатъчно основание да се твърди най-категорично-определено, че тук изобщо не може да става дума за някакъв си "Altaic collective or plural in -r" както се опитва да обясни нещата много неоснователно-приблизително, дори и наивно-примитивно K. Menges [1951, 97-104], или пък за "някакъв особен граматичен формант", както безизразно-кухо може да се произнесе само пределното лингвистично невежество [Добрев П. 2002, 27], а именно и точно такъв е единствено и само дунавскоболгарският, но оказва се и кавказоболгарският суфикс за множествено число ***-ar*** [вж. и срв. Сравнительно-историческая грамматика 1988, 16], по силата на което като цяло и коренът на Етнонима се представя на първо време под формата на обл. ****bolg,*** която форма като единствена, но не и окончателна ние изведохме и преди това, само че на основата и с оглед на някои хунобългарски лични имена [Добрев 2005, 52-56], така, че сега и тук ще имаме възможността да я конкретизираме още повече, но на основата и с оглед тъкмо и единствено на самия Етноним.

Странично-допълнително, но с изключително голяма доказателна сила потвърждение на всичко това са и фонетико-морфологичните варианти на Етнонима, главно при средновековните арабски писатели, някои от които са оформени с винително-родителния падеж на арабското мн.ч. ***-ин - блкавин, блкадин,*** а други пък с безспорно иранското по принцип и най-вероятно със среднoперсийското в частност мн.ч. ***-ан - блкан, булкан, бурджан, борджан, фурджан, форджан*** [вж. и срв. Тодоров-Бемберски 2004, 150-157], което помощник-историкът с тюрколого-ориенталистично (!?) образование, вместо да "стига до неизследвани дълбочини, до началото на антропо- и лингвогенезиса, а заедно с това и до първоначалния стадий в развитието на човешкото мислене" (!?), да се смееш или да плачеш, да беше си направил труда да види и запомни още на студентската скамейка, сега нямаше да задава глупави въпроси и да им отговаря по същия начин [Стоянов 1997, 6,29] и което

като цяло е безспорното свидетелство още и за това, че за писателите носители на арабския език и владеещи персийския език коренът на тези разновидности на Названието е достатъчно активно-продуктивен, т.е. те го възприемат, осмислят и номинативно прилагат като семантикофункционално напълно прозрачно и работещо наименование.

Но както вече и в процеса на превода на Надписа на Буила от Златното съкровище от Наги Сент-Миклош установихме по безспорен начин, с прибавянето на гласна след него, прабългарският зв. ***-q*** се озвучава и превръща в зв. ***γ*** [Добрев 2005, 392-395], именно поради което и коренът на Етнонима за късноантичния и ранносредновековен период от неговото разпространение и развитие по земите на Кавказ, Източна и Централна Европа следва да се възстанови единствено и окончателно като ****bolq.***

Безкрайно дълъг и изключително трудно-опасен, а на моменти дори и напрегнато-драматичен и заплашващ даже и самото им съществуване и продължение като народ, е пътят на миграцията на българските племена и народи от тяхната свещена прародина, централноазиатската Минусинска котловина, като сравнително продължителен етап от тази миграция е и тяхното достигане и установяване, може би за 1-2, а може би дори и за 2-3 в. в Средна Азия, където те са съседи и контактуват главно с ирански племена и народи.

Тъкмо за този етап и тази епоха, безспорно-очевидно в рамките на Тюрко-Алтайската теория за произхода и етническата принадлежност на българите, защото единствена тя, наред с безброя факти, сведения, данни, постулати, аксиоми, принципи и решения досежно българите, пределно точно и ясно съдържа и представя експлицитно-неопровержимо още и целия без остатък, почти десетвековен миграционен път на българските племена и народи, се отнася и засвидетелствуваният в ранносредновековната арменска карта от към средата на VII в. Ашхарацуйц (Светопоказател) етнм ***bulh,*** върху която има надпис на арменски език "народът Булх", но на реконструирания в латиница вариант на която стои надписът *Tribe of Bulhi,* т.е. "племето булхи", като наименование на народ, който обитава земите между южния и югоизточния дял на Памир [ПИБИс, 18,22-23; AshMap].

Тук липсват каквито и да е податки и указания за отъждествяването на този народ с българите [срв. ПИБИс, 23], но такива в действителност предлага единствено и само настоящият етимологичен анализ, в рамките на който по безспорен начин се обосновава и доказва, че късноантичната и ранносредновековната лексико-фонетическа основа на етнм ***българи*** има вида ****bolq*** с такива езиково-локално-времеви фонетични варианти, както може да се види малко по-нататък, като ****bulq, *polq, pulq,*** към което като цяло задължително следва да се добави и изцяло аксиоматичното положение на Тюрко-Алтайската теория за прабългарите, съгласно която техният миграционен път минава и през Средна Азия, следователно напълно изключено е те да не оставят някакви следи по земите или в езиците на тамошните народи или най-малкото да не бъдат забелязани от съседите си, все

някой от които ще запише нещо за тях или пък ще го предаде на друг да го запише.

Без тези принципни положения всички приказки около етнм ***булх*** са само несвързани старчески брътвежи, в които са нахвърляни накуп изобщо нямащите никаква връзка помежду си думи и имена като *булхи, Балх, Балхаб, Балхара, Булгхар* и какво ли не още, но за най-висок връх на лингвистичното невежество тук безспорно трябва да се признае най-напред световно-уникалното наблюдение за "особения звук Ъ, който се е съдържал в името на българите от най-стари времена и е създавал трудности на някогашните персийски и индийски книжовници" - защо ли все още целокупното човечество продължава да се чуди кой точно е гръмнал Папата, когато то си е повече от ясно и очевидно (!!??), а така също и никак и никъде недоказаното и недоказуемо заключително гениално прозрение, че "земята, спомената от индийците още през VIII-VII в. пр.Хр. с името Балх, не е нищо друго освен неизвестната и търсена в течение на векове древна българска прародина" [Добрев П. 2002, 29-32] - сега пък аплодисменти за родната Българска Академия на Науките, която е отгледала и много добре охранила точно такива многостепенни научни сътрудници!!?

В действителност и напълно сериозно тъкмо на основата и в рамките на току-що посочените принципни положения за въпросното народностно название ***Булх*** може и трябва да се допусне, че то наистина е последователно видоизменението в чуждоезикова среда кор. ****bolq*** на етнм ****bolgar,*** която среда най-напред безспорно е иранска, в условията на която се осъществява характерното и за източноиранските езици редуване ***q-h,*** а след това най-вероятно е гръцка, доколкото гръцкият език по принцип стеснява широката закръглена гл. ***о,*** видно най-малкото от гръкоезичните прабългарски надписи и особено от всички гръкографични фиксации на назв. ***българи*** и ***България,*** първо и второ, тази карта на Ананий Ширакаци продължава "традицията на античната география, основана на Географията на Птоломей (90-168)" [Тер-Мкртичян 2003, 1].

Безспорно потвърждение на всичко това е и документираният при сирийския хронист от XII в. Михаил Сирийски етнм ***Pugur*** от изречението "The Bulgars and the Pugurs (puguraje), who had inhabited those places, were Christians in the old days.", където думата в скоби най-вероятно е неприличащото на никое от известните ни множествени числа, сирийско множествено число, с което обаче сирийският хронист, без да знае и иска, просто само е дублирал гореизведеното и доказано вече от нас болгарско множествено число ***-ar,*** което в действителност в някой по правило кавказски или средноазиатски източноирански диалект чрез последователна лабиализация и редукция е развило широкия си незакръглен гласен зв. ***а*** до тесния закръглен зв. ***и.***

Точно тази етимологична фонетична промяна се наблюдава и при синхронния кавказски фонетичен вариант от арабоезична хроника ***Burgur*** като наименование през 652-653 г. на хазарски град, близо до който се намира и само посоченият като нехазарско владение гр. Bilkhar, първата гласна в името на който обаче, разбира се, че не е отразена графически при арабските

хронисти, защото арабите по принцип изписват само дългите гласни, и при транслитерацията на европейски езици тя по аналогия и правило, както във всички останали случаи, се възстановява с букв. ***i,*** без да съществуват при това каквито и да е гаранции, че по онова време тя е звучала тъкмо по този начин или пък така са я чули арабските хронисти, затова, като държим сметка за съществуването на фонетичен вариант на етнм ***българи*** със закръглена тясна гласна, а така също и за това, че ойконимите по принцип много често възникват на основата на етноними, в това число и волгоболгарският ойкнм ***Болгар,*** но не и обратното, няма изобщо никакви пречки за това арабографичното наименование на този град да се транслитерира в латиница като ***Bulkhar,*** с което действие и това селищно название си заема своето достойно-заслужено място сред всичките, никак немалко на брой вторично-производни форми и разновидности на етнм ***българи.***

Същата етимологична фонетична промяна на широкия незакръглен гласен зв. ***а*** до тесния закръглен зв. ***и*** от строежа на болгарското множествено число ***-ar*** се наблюдава между впрочем много по-късно и в чувашкия език, където "редуцирано-закръглен" резултат от действието на въпросния фонетичен закон са думи например като нарси *ура* "крак", с паралел в огузотюркските езици напр. тур. *ayak;* нарси *турй* "бог, божество" с паралел в дунавскоболгарския език напр. теонм *Тангра* от прабългарските надписи на хан Омуртаг (814-831) [вж. РЧувСл, 56,412, вж. и срв. Dimitrov 2004, 9-10].

Ние българите трябва да сме изключително горди и доволни от своята историческа съдба, защото единственото техническо съоръжение на Земята, което се наблюдава от Космоса с невъоръжено око, е Великата китайска стена, изградена единствено и само заради и против нас, който изобщо неоспорим исторически факт се основава и доказва от самите древнокитайски летописи [Боровкова 2001, 147-149] от една страна и който от друга страна в никакъв случай не може и не трябва да се преценява в аспекта на коренно различните съвременни, а единствено и само, с извинение за второто толкова близко повторение, но не намирам достоен синоним, на тогавашните морално-етически норми, когато човекът е толкова по-велик и почитан, колкото са повече сразените от него врагове на бойното поле, а не колкото е по-издута банковата му сметка или поради други някакви причини.

В древнокитайските летописи са съхранени безброй изключително ценни и редки свидетелства и данни за нашата, българската история, не задължителният безпристрастно-студен научен анализ и въвеждане в научно обращение, а дори и приблизително-повърхностната оценка и възползуване от които надвишава многократно интелектуалното ниво на съвременните български петърдобревци, божидардимитровци, цветелинстепановци и др., агресивно-арогантните наукообразни писания на които вече са превзели и може би непростимо-престъпно за цялата българска наука излишно продължително са се разположили и наложили тъкмо в българското, какъв цинизъм и безочие, научно-публицистично информационно пространство, докато от друга страна тези свидетелства и данни са предмет на анализ в изследванията на изтъкнати световни учени езиковеди и историци вече

столетие и нагоре [вж. напр. Пуллиблэнк 1986, 29-30; Симеонов 1976, 9; ~*~1979, 48-57].

В предната редица между впрочем на тези изтъкнати световни учени езиковеди и историци заема своето напълно заслужено-достойно място и българинът юрист по образование *Д.* Съсълов [2000; ~*~2006], липсата обаче при когото на достатъчна общо- и частнолингвистическа и по-специално тюркологоономастическа и етимологическа квалификация е причина не толкова за появата по страниците му на някои не особено сполучливо-уместни предположения за набора и състава на лексиката на прабългарския език, колкото за неимоверно-неоправданото разширяване кръга на китайските названия, зад и преди които евентуално може да стои българското народностно название етнм ***българи.***

Пак в древнокитайските летописи се срещат изключително важни данни и свидетелства и за произхода на българското народностно название, защото се оказва, че именно и единствено в тях, както по безспорен начин проличава и се доказва от много полезната и значима за цялата българска лингвистика и историография сводно-обобщителна студия от най-ново време на един китайски по произход канадски учен на име Sanping Chen, са съхранени такива негови варианти като ***Buluoji, Buluojian, Bulugen, Boluohui, Buliuhan, Poliuhan, Poluohan,*** в среднокитайско произношение ***B'uo-lak-kiei*** като наименование на "етническа група" (S. Chen), но според нас по-скоро голяма група племена от състава на българската в основата си и като цяло полиетнична военно-племенна конфедерация *Хунну* с по-късен фонетичен вариант *Сюнну.*

Тази голяма група български племена, както е много добре известно и широко разпространено и прието, само не и от видни български историци, за които уникално-безценната родна историческа хроника Именник на българските ханове, независимо и въпреки неоспоримите и никога вече неподлежащи на ревизия доказателства и заключения именно и тъкмо на българския (!!!) езиковед проф. М. Москов [1988], видите ли, била само една легенда (Г. Бакалов)(!??), а пък първият и най-велик човек на всички времена и географски ширини, българският хан Авитохол-Атила, за когото още от неговото време легенди се носят и песни се пеят, а днес Светът снима филми и поставя опери, бил само една митологема (Цв. Степанов), като при това историята на българите започва едва през Tempora Incognita от Terra Incognita Кавказ, докато всичко преди това и назад е единствено в сферата на непотвърдените хипотези [напр. Dimitrov 2004, 1], с което най-безотговорно и дори направо нехайно-престъпно се орязва почти още трихилядигодишна българска история, защото както вече посочихме и доказахме чрез археологични, антропологични, етнографски и особено лингвистични факти и свидетелства, българската история започва към средата на III хил. пр.н.е. в Минусинската котловина [Добрев 2005, 45-47,241-246], именно тези племена са от една страна "най-значителният и голям съсед на китайците" през епохата на династията Хан (I в. пр.н.е.-I в. сл.н.е.) [Пуллиблэнк 1986, 29], но същевременно от друга страна българската група племена са основателите и доминантно-

водещото ядро в простиращата се към началото на Новата ера върху по-голямата част от земите на Централна Азия българска Източнохунска империя.

И тъкмо за част от тази голяма група български племена на име ***Buluoji*** канадският учен от китайски произход проф. S. Chen [1998] приема и твърди, не без непременно-задължителните тук научни основания и доказателства, разбира се, че те са "алтайски наследници на конфедерацията Сюнну с ирански или кавказски примес", което в края на раздела обаче се конкретизира в смисъл, че това в действителност е европеиден примес; тяхната музикална култура спада към културата на "Северните варвари" и е в познатия и разпространен по това време и по тези места "кавалерийски" жанр; "Няколкото оцелели думи на китайските българи като цяло изглежда да са алтайски и тюркски в частност."; в песните най-вече на племената ***Boluohui,*** което наименование има и вариант ***Buluoji,*** много често се говори за *kehan,* т.е. *khaghan;* редица родови имена на племето ***Buluoji,*** особено тези на някои от управляващите родове, са "определено припознати като сюнски имена" и като заключение в края на раздела се приема, че "Тяхната културно-лингвистическа принадлежност изглежда по-скоро алтайска." [69-73].

Впрочем посочените тук като "алтайски или тюркски" думи, освен току-що приведеното *kehan,* прабългарската принадлежност на което едва ли може да се обсъжда, особено когато последният български хан и първият български цар Борис I, както вече се посочи съвсем в началото, носи и титл. *каган,* са кит. *kuli* "slave", *keye* "fort", *weiya* < *jwei-nga* "wood", *moheduo* "hero", *mole* < *mua-lək* "fish", които според нас обаче идват последователно от българ. **kul* "роб"; дали иранското по произход българ. **käye* "крепост", стиран. *kalak,* съвременно тур. *kale,* или може би пак иранското по произход българ. **qatïk* "крепост", считано в неговия много по-късен източноевропейски вариант **qatay,* както е добре известно, за печенежско; българ. **aγač* "дърво", после ако не най-вероятно индоиранското, както ще се опитаме да докажем по-нататък и на друго място, то повече от сигурно източноиранското по произход българ. **baγatur* "герой, юнак", засвидетелствувано многократно в гръкоезичните прабългарски надписи от VIII-IX в. в Дунавска България, и **baliq* "град" като че ли по-скоро, а не "риба", докато кит. *wan,* както показа наскоро направеното от нас сравнително пълно и доста подробно проучване, преминава не в някакъв си, много неясно-неопределено точно кой "Turkic", а именно и единствено в реално съществуващия тогава под формата най-малко на десетина диалекта античен централноазиатски тюркобългарски, същото и български прабългарски, но най-добре болгарски език, като титл. *бан,* разпространена от европейския болгарски език впоследствие и в почти всички европейски езици, така че "културно-лингвистическата принадлежност" на китайските българи в никакъв случай не "изглежда по-скоро алтайска", а единствено и само тюркска [вж. Добрев 2005, 378-384, вж. и срв. Chen 1998, 72,76].

По-нататък проф. Chen възприема вече обоснованото и доказано преди това и от други изследователи основно положение, че "китайското звукосъчетание ***ji*** представя едно крайно ***-r*** в последната сричка", след което обръща много по-силно внимание върху проявата на зв. ***-r,*** "която в действителност изгражда

пряко съответствие между имената ***Buluoji*** и ***Bulgar/Bulγar"*** в лицето на зв. ***-n*** от състава на вариантите ***Poluohan/Poliuhan, Buliuhan, Buluojian*** и ***Bulugen,*** засвидетелствувани предимно в лични имена, като при това не пропуска да изпише и съответните китайски йероглифи, които тук не се привеждат по добре разбираеми и обясними причини.

В действителност субституцията на краесловния български зв. ***-r*** посредством китайския зв. ***-n*** се потвърждава и от реконструкцията на китаиста Э. Пуллиблэнк [1986], според когото тази субституция е норма за епохата Хан и именно поради това среднокитайският вариант на името на ухуаните от състава на източните ху - *'ou=Hwan* < *'aH=Hwan,* отговаря на етнм *авар* като название на тъждествено на ефталитите племе, членовете на което, "много възможно, са говорели на език от типа на монголския" или които "също би трябвало да говорят на него" [32,51,54-56], по повод на което пък ние само припомняме вече аксиоматичното положение на Тюркологията, че късноантичните и ранносредновековни авари, болгари (прабългари) и хазари влизат и образуват изключително многочислената през Късната Античност и Ранното Средновековие и разпростряла се по средата или разпръснала се изолирано-спорадично по някои места от браговете на Тихия океан до браговете на Атлантическия океан от изток на запад и от Скандинавския полуостров до Балканите и Мала Азия от север на юг българска група на тюркското етнолингвистично семейство, единственият жив представител на която днес е чувашкият народ и език [подр. Добрев 2005, 9-139].

Наред с това налице са достатъчно примери, които показват, че китайският зв. ***h*** не е нищо повече от закономерна субституция на българския зв. ***γ*** или ***gh,*** откъдето пък и китайският завършек ***-han*** е напълно редовното и закономерно съответствие на българската сричка ***-gar.***

Специално във връзка с началния съгласен звук на китайските разновидности на Етнонима, където китайският зв. ***b*** като че ли субституира не звучна, а беззвучна българска съгласна, т.е. бълг. ****p,*** по силата на това, че по принцип началните звучни съгласни в китайските варианти на заетите чужди имена са всъщност беззвучни съгласни в езика източник за тези имена, както е например с китайското име *Dayuan,* зад и преди което в действителност лежи ие. **Taxwār,* аргументацията и реконструкцията за което дължим на Э. Пуллиблэнк [1986, 39] и което всъщност е наименованието на индоевропейското племе тохари, любопитно-куриозното за което, както е много добре известно на специалистите, е това, че има език много близък до германския келтски език, но пък обитава най-източния ареал на индоевропейските езици и народи, каквито са земите на Западен Китай или Източен Туркестан.

Но в много сложния и труден лингвистичен дял Контактолингвистика, който термин наименование предложихме тъкмо ние преди много години и в който решаваща роля и значение имат двете основни контактолингвистични категории трансференция и адаптация с техните по-малки или по-големи амплитуди при резултативните форми в зависимост от близостта или отдалечеността на структурнотипологическите черти и особености на

контактуващите езици [Добрев 1975, 112-114, вж. и срв. Симеонов 1979, 52-55], изключенията са по-скоро правило и обратното, именно поради което сега и тук като че ли трябва непременно да се съгласим и приемем, че и китайските варианти и със зв. ***b,*** и със зв. ***p*** са напълно редовно-коректни, но във всички случаи разновременно-разноместни съответствия на един и същи български зв. ****b.***

Допълнително към всичко това нека да обърнем внимание и на многозначителния факт, че в процеса на междуезиковото заемане на имената китайският език ги и преобразува или още реинтерпретира и силабо-фонотактически, по силата на което затворените тризвукови тюркски срички например в китайския език се оказват отворени двузвукови срички, както е например при сттюрк. млим *Qutluγ*, което в китайския език има обл. *Gudulu* [вж. Dobrovits 2004, 260], което пък като цяло, но в конкертния случай дава основание да се приеме, че зад и преди въпросните китайски варианти стоят такива български варианти като ****Bolgar/Bulγar,*** а на места, но в по-късно време и ****Polgar/Pulγar*** с първично-основно значение, разбира се, "българин", класово-родовото съответствие на което, според присъщата на тюркските езици особеност формата за единствено число да обозначава и множество от предмети, очевидно-безспорно е "българи".

Доколкото обаче, както вече се показа и доказа по-горе, суф. ***-ar*** е собствено тюркобългарското множествено число, а и звучната съгл. ***g*** е резултат от озвучаването на беззвучната съгл. ***q,*** то изобщо няма никакви пречки за това, коренът на първично-изходната форма на Етнонима в централноазиатските български езици и диалекти, която същевременно е и формата му за единствено число, да се възстанови като ****bolq/bulq,*** а на други места и в друго време и ****polq/pulq*** с първично-основно значение съответно "българин", но по силата на току-що разяснената особеност на тюркското съществително име, още и "българи".

Наред с това и във формалноструктурен план затворените четиричленни срички пък под действието пак на китайската силабо-фонотактична адаптация се преобразуват в двете чувствително по-прости отворени срички, както е например при старотюркския етнм *türk* (в турска графика), който в китайския език има двусрични варианти с дифтонг във втората сричка като *tu-kiu, tu-kiuə, tu-ʦzə* и др., съответно на което и първоначално-основната форма на заетото българско народностно название от това време и това място етнм ****polq/pulq*** в китайския език непременно-задължително би следвало да бъде обл. ****pukiu,*** употребата и развитието по-нататък на който, разбира се, дава и издирените при Бичурин от проф. Б. Симеонов [1981] форми като ***бугу*** и ***пугу*** [11].

Между впрочем в литературата може да се попадне и на недостатъчно експлицираното и изобщо необоснованото заключение за възникване и образуване на етнм ***пугу*** на основата на общотюркското нарси *бугу* "олень; лось; род газели, дикой козы; газель; самец газели; дикая корова", само не и "бик"(!!?) [ЭСТЯз-б, 237-238], при което в никакъв случай не може да се приеме за нормално-научен стил на анализ и още по-малко пък на доказателство изречението "Пугу (другое название быка. - М.Б.) как одно из поколений

племени теле упоминается в истории Танской династии (VII-VIII вв. н.э.)", когато Етнонимът е засвидетелстван в китайските летописи, както ще се види достатъчно подробно по-долу, още от III в. пр.н.е., а и повече от съмнително е, че характеризиращото се със звучен консонантизъм общтюрк. *buγu* ще даде в китайския език тъкмо и непременно обл. **puγu*, докато именно то трябва да лежи в основата на съответните киргизски и хакаски етноними, които обаче така се оказват напълно или частично омонимични на доста деформирания китаизиран български етноним.

Тук никак не е случайно и това, че праотецът на ленските буряти - Буха-Нойон има двама сина близнаци - Эхирит и Булагат, имената на които повече от очевидно са от огуротюркските, т.е. българските езици, защото второто, както ще се види пак по-долу, е самият български етноним, докато първото пък, колко показателно(!!!), е образувано на основата на лекс. **эхир* "близнак", безспорен продължител на която е съвременното чув. *iḫər* "двойня" [вж. Левитская 1976, 39].

Не по-издържан теоретико-методологически от току-що приведеното изречение е и следващият абзац, така че и с него по-нататъшният критичен анализ става безпредметен: Таким образом, имя быка (коровы или оленя) постепенно превращается в этноним, а затем в топоним (гидроним). Это происходит, очевидно, еще в догуннский период, когда бык (или олень) был тотемным животным, давшим название племени, что получило отражение в гуннской мифологии, зафиксированной древними авторами [Боргояков 2006, 3-4].

Резултат от друг вид силабо-фонотактическа интерпретация обаче изглежда трябва да е пак тук приведеният вариант ***болуга,*** не е невъзможно да са такива варианти още и ***buluo, fuliyu*** при M. Dobrovits [2004, 258-259], а така също и обл. ***Buliugu,*** който като че ли няма как да е "друг вариант на основата Buluoji" [Chen 1998, 83], защото по-горе вече беше казано, че "китайското звукосъчетание ***ji*** представя едно крайно ***-r*** в последната сричка" (S. Chen), именно поради което според нас зад и преди тези форми най-вероятно стои болг. ***boluq,*** което от своя страна е резултат от присъщия главно на болгарските езици фонотактически процес на преобразуване на едносричните четирисъставни фонетични структури на иранските по произход лексеми в двусрични петсъставни такива чрез вокална епентеза, вмъкване между последните две съгласни на тясна гласна и точно такова преобразуване се наблюдава и при достатъчно подробно-многостранно обоснованото и доказано от нас именно като прабългарско по произход млим *Борис* [Добрев 2006, 33-34].

Свидетелство и доказателство за миналото наличие в централноазиатските български езици на обл. ***boluq,*** а може би по-скоро ***bolïq,*** е не само гореприведената староруска форма ***болъгары,*** но така също и днес вече монголският, предположително родственият на етнм ***булгар*** (Б. Нанзатов) етнм ***булагат*** като наименование на едно от най-големите бурятски племена по бреговете на Ангара, за което се допуска, че е много рано монголизирано източнохунско племе или със задължителната за случая според нас конкретизация – българско племе, като тунгузо-евенкийското племенно

название ***булгад*** се очертава по-късен пренос на Етнонима от монголското към тунгузското племе, видно най-малкото от наличието на монголското множествено число и в него, така че тук в никакъв случай не можем да се съгласим с Р. Ахметьянов [1978], който някак много лесно и бързо, само на основата на подобието в звуковия строеж на началната част на двата етнонима, прави извода, че "етнонимът *булгар* произхожда от названието на древнотунгузското племе булгад" [195], без изобщо да се интересува от въпроса откъде пък произхожда последният(!??).

Всъщност и в действителност последната съгласна в структурата на етнм ***булагат,*** както е много добре известно в Тюркологията и Монголистиката, е собствено монголското множествено число, докато втората гласна безспорно е по-късно развитие чрез субституция на собствено монголска почва на съответната българска тясна гласна, появила се тук пак по пътя на току-що поясненaта вокална епентеза при прабългарското по произход млим *Борис,* докато по-късно и на друго място развитие на същата фонетична структура трябва да е и пак бурятският генм ***булга,*** получен на основата на обл. ****boluq*** по пътя на характерната за българските и монголските езици парагогия или изгласна вокална метатеза, както е например и при днболг. теонм *Тангра* [по-подр. Добрев 2005, 95-96, вж. и срв. Нанзатов 2006, 4, 6-8].

Българската медиевистика дължи много на проф. Б. Симеонов, изобщо неоправдано-незаслужената според нас висока морално-етична търпимост и великодушие на когото бяха причина да прощава и да подминава със снизхождение редица непростимо-груби лингвистични грешки на български историци, един от които е и водещият в тази научна област през последните две-три десетилетия сега акад. проф. В. Гюзелев, който дано вече да е разбрал, че "Който сее ветрове жъне бури" [по-подр. Добрев 2005, 21].

Но не само толкова и единствено поради това, защото, когато "водещи" български тюрколози в комплексирано-болезнената си научна немощ се чудеха, въпреки че това те никога не са го знаели, откъде и как да убедят научната общественост, че дадена дума е наистина и непременно прабългарска по произход, и поръчваха на свои асистенти да съчиняват и печатат разобличително-компрометиращи статии срещу проф. Б. Симеонов, поантата в които беше долната клевета, че не познавал и не отчитал принципите на Ориенталистиката, именно тогава той първи сред българските езиковеди и от всички български учени втори, след Димитър Съсълов, се зае с издирването и анализа на българското народностно название във и въз основа на сведенията и данните от китайските летописи и съобразно собствените си сили и възможности на специалист в общото езикознание с класическо образование и квалификация, за когото обаче изобщо не бяха непонятни и не останаха тайна, а може би тъкмо поради това, дори и най-съкровено-частните специфични черти и особености, предимно в контактолингвистичен аспект, на този общо взето малко познат и много сложен и труден не само за европейските, но и за всички езиковеди по Света китайски език, извади на бял свят много данни и факти, които са изключително ценни и полезни не само за определянето

произхода на нашето, българското народностно название, но и за цялата ни отечествена прабългаристика изобщо [Симеонов 1979, 49-57].

Ето защо нека да припомним, че тъкмо проф. Б. Симеонов, с когото имахме щастието да се познаваме отблизо и на когото дължим много ласкави отзиви за собствената ни езиковедска квалификация, не само ни остави възможно най-дълбоко премислената и компетентно разработената етимология на българското народностно название, както и най-ерудирано-синтезирания критичен преглед оценка на предложените до неговото време етимологии [Симеонов 1976, вж. и срв. Тодоров-Бемберски 2004, 117-123], но именно той целенасочено-подробно проучи и достъпните му преводи на китайските летописи и систематизира и представи в явен вид и в контактолингвистичен аспект редица достатъчно странни и сериозно респектиращи дори обикновено владеещите, познаващи или най-малкото имащи представа за немалък брой генеалого-типологически най-разнообразни езици, езиковеди ориенталисти, структурно-типологически черти и особености на китайския език като предимно моносилабични думи, между III в. пр.н.е. и VIII в. в краесловие само гласна, възходящ дифтонг и два вида ***n*** **-** веларно и палатално, което към началото на Новата ера преминава в зв. ***ǧ*** [дж] или се изпуска, но преди III в. пр.н.е. финалът е представен само от фонемите ***p, t, k, m, n*** и други такива черти и особености.

Наред с това тъкмо проф. Б. Симеонов най-квалифицирано-компетентно обобщи и своите наблюдения и открития относно етнм ***българи*** в смисъл, че "възможната и документирана форма на Името и в старите китайски летописи за времето от III в. до н.е. и V в. от н.е. е ***пу-ку";*** "тази форма е регистрирана стотици пъти в китайските летописи"; в китайския език името ***бул-гар*** се превръща в първично ***пуга/буга,*** като впоследствие зв. ***а*** преминава в зв. ***у*** и Името придобива формата ***пу-ку;*** "името *Пу-ку,* с вторични варианти при предаването му чрез транскрипция на европейските езици *пу-гу, бугу,* е било означение на основен дял, голямо родово обединение и племе и племенно обединение, които влизат в състава на Хунската империя между III в. пр.н.е. и V в. от н.е."; според китайските летописи пу-ку е народ многоброен и притежава голяма войска; племената или народите бу-гу обитават земите между Аму-Даря и Сър-Даря на запад, Байкал, Източна Монголия и китайската провинция Шанси на изток, Иртиш, северните склонове на Алтай и Семиречието на север, почти до Памир и Тибет на юг; източното племе пу-гу чергарува в Източна Монголия, състои се от 30000 юрти, а войската му наброява 10000 души; пу-гу са упорити, безстрашни и неукротими, добиват метал и сами си правят стрели, копия и лъкове; отглеждат два вида коне - бойни, с прекрасни качества, и домашни; жените им са красиви и работливи, изработват красиви гоблени; притежават елитна конна армия, убийците наказват със смърт, на крадците отсичат ръка или крак; престолът на вожда им има емблема златен лъв, само той има право да носи коса, останалите се стрижат до голо [Симеонов 1979, 52-56; ~*~1979а, 71-72].

След всичко това доста смутен и донякъде потресен, ние за последно сега и тук отправяме поглед към първото и най-голямото сред всички чудеса на Света

- Великата китайска стена, пясъкът и пръстта пред която са пълни с костите на неоплаканите от техните майки и сестри наши предци багатури, и с тъга в сърцето, но и с просветление в ума, продължаваме към първично-основното или още етнонимичното знач. "българи" на назв ***bolq.***

Това значение обаче още по ономастична презумпция напълно естествено и закономерно изобщо не може да е изконно-първичната семантика на въпросната дума, защото по правило, както е много добре известно и възприето от всички достатъчно квалифицирани учени езиковеди, в рамките и според ономастиката като лингвистична научна дисциплина с предмет на изследване названията или собствените имена, почти всички собствени имена възникват и се образуват на основата на нарицателни имена, наричани апелативи, именно поради което в нашия случай изключителен интерес представлява и да се надяваме, много важна роля и значение се предполага да изиграе занапред собственото лексикално значение на евентуалния апелатив на така възстановената форма за единствено число на етнм ***bolq.***

Лексикалното значение на апел ***bolq*** на етнм ***bolgar*** може и трябва да се изведе на основата и с оглед пак на данните от китайските извори, на основата на които отново проф. S. Chen обобщава, че "Доколкото Buluoji обитават предимно планински области, те са известни като Shanhu "планински варвари", което наименование освен това е и дотолкова утвърдено и разпространено сравнение при китайците, че дори и по средата на VIII в. китаец, прекосил Средна Азия, забелязва, че там живеят вид Shanhu, т.е. планински варвари [вж. и срв. Chen 1998, 73,78-79].

Наред с това нека точно в тази връзка да добавим, че българите по време на династията Хан (206 пр.н.е.-220) са известни сред китайците още и като Forest Hu, т.е. "горски варвари", което в действителност надали е нещо много по-различно в съществено-главното от предишното, от които "варвари" обаче самият китайски император King Wuling заимства и започва да облича мъжките гащи за езда и същевременно изгражда определен участък от Великата Китайска Стена, докато emperor Wudi (r. 140-86 B.C.) във войните си със сюнну, вземайки пример от тях, заменя бойната колесница с кавалерия [вж. Wright 2005, 16], но както обобщава Д. Съсълов [2006] наблюденията си в тази област от китайските летописи, китайците заимствуват от българите облекло, оръжие и бойна тактика, българите оказват културно влияние върху китайците в сферата на изкуствата и астрономията, много китайски родове и дори цели династии са от български произход [31-32,42].

На същата идея за връзката на централноазиатските българи главно с планински области, в интерес на истината, ние попадаме в проучванията и на други изследователи, където по повод например на събития от края на първата третина на V в. се доизяснява, че "планинските хуни" са онази част от хуните, които след разгрома на..."; самите шанюи се грижат за опазването на гористите хребети на границата с Китай, защото оттук е материалът за техните коли, стрели и др., дори и специфично хунските орлови пера стрелите, но ето нещо още по-интересно и важно: "…самоназванието на въпросното племе не е "хунну, а "ши ху" или на друго място в текста - "планински ху", което ни дава

основание да се усъмним в тяхната генеалогия, но тяхната етнокултурна принадлежност към хунската култура не предизвиква съмнение. Очевидно това са били реликти, запазили се в северните покрайнини на Империята Вей до V в. Това е и последното споменаване на хуните като отделен народ." [Гумилев 2004, 83,100,495,527-528].

В един по-общ и разгърнат във Времето и Пространството план обаче причината за създаването и употребата от страна на китайците на наименованието *Shanhu* за българите може да бъде и фактът, че 3-4 века преди Новата ера те излизат като цяло и масово на северозападната китайска граница изотзад изобщо неизвестните на китайците огромни Саяно-Алтайски планини, по силата на което няма как този народ да не бъде планински, независимо че те знаят за него още от 1700 г. пр.н.е., но тогава за тях те са само ездачи, което безспорно иде да покаже, че по него време китайците виждат за първи път само отделни български групи, които на конете си достигат до тях, преминавайки Великата пясъчна степ, без обаче тогавашните китайци да имат представа какво точно като география лежи отвъд нея.

Всичко това очевидно-безспорно експлицира и представя така да се каже странично-външната, но и мотивационно-насочващата страна в образуването на китайското наименование *Shanhu* за античните централноазиатски българи, защото тук е напълно възможно това име, ако не да възникне и да се образува изцяло и напълно наново, то поне да се подкрепи и допълни със съдържание на основата и с оглед на тяхното собствено название, което в някой от местните езици, носителите на един от които са дали това наименование на съседното им българско племе, се идентифицира семантически като носещо или съдържащо, наред със знач. "българи", още и семата "планина", по силата на което и китайското наименование се оказва двусъставна калка, която пренася, превежда и експлицира първичното, но периферно в семантичната структура на Названието, знач. "планина" посредством лексикалното значение на съответната китайска дума, от една страна, но от друга страна в езика на племето кръстник на българското племе има лексема ***bolq*** с такива значения като "планина; хълм, височина" и точно и именно тази лексема се явява и апелатив на етнм ***българи.***

Както иманентно, т.е. вътрешно-неделимо се съдържа и по необходимост следва и произтича от едничкото засега и понастоящем мисловно-интелектуално образувание, заслужаващо и имащо правото да бъде подведено към основно-главната логико-гносеологическа категория "теория" и респективно да бъде и наименовано чрез родово-научния термин "теория", единствено легитимно-меродавната на полето не само и толкова на отечествената, но и на световната прабългаристика изобщо; вътрешно единно-цялостната и последователно-непротиворечивата; съдържателно изключително наситено-богатата и затова и пределно-силно доказателно-експликативната, евристико- и прогностикофункционалната теория за прабългарите - Тюрко-Алтайската, съседи на централноазиатските български племена и народи преди началото на I хил. пр.н.е. са главно останалите тюркски, монголските и някои тунгузо-манджурски и източноирански племена

и народи - динлини, юечжи или скито-сармати, наречени още усуни, асиани, впоследствие алани или аорси, по китайски хап-со, но така също и само скити, по-късно саки, по-следващото наименование на които пък е согди [вж. напр. Баскаков 1969; Боровкова 2001; Гумилев 2004; Добрев 2005; Основы иранского языкознания 1979; ~*~1981; Съсълов 2006, 51; СлСпр, 42].

В съвременните монголски езици основната лексема наименование за планина е *ула,* а в тюркските - *таг,* докато в източноиранския осетински език, който е пряк продължител на античния и средновековен скито-усуно-алански език, има топнм ***Wællagkom,*** първата съставка на който има за генетична основа прим ***wællag*** "верхний", идентично с ***wæjlag*** "верхний" и което е производно от кор. ***wæll-*** с помощта на суф. ***-ag,*** съществуващ и употребяван самостоятелно като предлог - ***wælbyl*** "над откосом", "над обрывом", още и лексикализирано като сщим ***wælxox*** "нагорье" и прим ***wælxox*** "нагорный", а така също и като наречие, видно особено добре от сравнителната форма ***wældær*** "выше", както и от производното ***wælæ*** "наверху", "super", но и граматикализирано като окончание за външен местен падеж - ***ka-bæl*** "на ком", който обаче в памирските ирански езици се приема по-скоро за следлога ***bo*** [СлИшкЯз, 186].

Паралели на осет. ***wæll*** в останалите ирански езици са стиран. ***upairĭ*** "superne; oben; über", авест. ***upairi,*** но и ***upara-*** "высший, расположенный наверху", стперс. ***upari,*** срперс. ***apar, awar, wal, ul*** "сверху", "на, над", но и ***abar*** "верхний", сак. ***vīrə, vīra,*** согд. ***par*** "к, на", афг. ***bar, bara*** "на", перс. ***bar, abar, avar,*** диал. ***ul, vir*** "на", "над", кюрд. ***ber, var, war*** "перед", "на", пам. ***war-, wāriy, woru*** "на", "вверх", верхний", но и изключително важното и показателно за случая, поради очевидно-безспорната фонетико-семантическа близост с осет. прим ***wællag*** "верхний", възможна, разбира се, единствено и благодарение на тъждествената източноиранска основа, тук е и ишк. ***oláx*** "гора" (рус.), а така също и късноантичният топнм ***Балк*** като название на арменска област на Кавказ, единствената като че ли възможност за възникването и образуването на който е да се развие на основата на знач. "хълм, височина; планина", още и сега представяният за азербайджански, но в действителност скито-сарматски по произход хидрнм ***Balkha Rud*** [AzerPlNm], където втората съставка има знач. "река", първата е от много добре запазеното сщим ****balkh*** "планина", докато прилепеният към него зв. ***a*** не е нищо друго освен източноиранският родителен падеж, както например при вах. *potšo pətr* "сын царя" [Грюнберг, Стеблин-Каменский 1976, 659], букв. "на царя синът" или при согд. *βαγē rēž* "любовь бога" [Основы иранского языкознания 1981, 387], букв. "на бога любовта", следователно изходната семантика на словосъчетанието генетична основа е "планинска река", но буквално и много-много старо - "на планината реката", така че в края на краищата всички тези застъпници заедно водят началото си от иран. ****upari*** "наверху", докато производната осетинска форма прим ***wællag*** "верхний", според проф. В. Абаев, само името на когото е напълно достатъчно за случая, има за начало праиранската осн. ****uparyāka-.***

Пак в осетинския език има нар. ***wal/bal*** "пока, сперва; больше, более", което пак според проф. В. Абаев вероятно възлиза към ****upari*** "сверх", а така също и

нар. ***walæ*** "вон наверху", промяната на кореновата гласна при което е експресивно детерминирана и всъщност това е малко по-горе описаното нар. ***wælæ,*** към всичко което ние пък допълнително обръщаме внимание и пояснявame, че наблюдаваният при някои от продължителите застъпници на праиранската осн. ****uparyāka-*** средисловен зв. ***l*** е добре известното в иранистиката закономерно развитие в някои от източноиранските езици и диалекти, като че ли по-скоро със скито-сарматска, но не и сако-согдийска основа, на праиранския, пак средисловен палатализиран зв. ****r*** [вж. и срв. Каланкатуаци 1984, 164,166; Основы иранского языкознания 1981, 22,63,382; Абаев-4, 45-46,68,71-72,81; СлИшкЯз, 222; AiWb, 393-394].

Ето защо въз основа на всичко това може и трябва последователно да се възстанови за източноиранския праезик от края на III хил. пр.н.е. в областта на Северна Средна Азия прим ****balq*** "горен; висок-голям", но така също и омонимичното му същим ****balq*** "планина", а за неговия по-късен най-малко с 1 хил. североизточен диалект във или близо до Минусинската котловина, най-вероятно от скито-усуно-алански тип, в който кореновата гласна вече се е лабиализирала, пак прим ****bolq*** "горен; висок-голям", развило се впоследствие и преминало в омонимичното му същим ****bolq*** "планина", всички фонетико-семантически много близки и дори частично тъждествени, но не само поради това в конкретна историко-генетична връзка с най-вероятно скито-аланските по произход от епохата на миграцията на асиано-аланите през Памир, памирски източноирански лексеми като вах. ***buq,*** шугн. ***buq,*** ж.р. ***baq,*** ишк. ***buq***/***bъq,*** пушт. ***bok*** и др., със значенията "горб, возвышение; ком, бугор, пригорок; холм, возвышенность; куча, сопка", много вероятно тук и осет. ***bīq*** "пик, вершина", които като цяло, независимо че се подвеждат към производната от гл. **baug-* "гнуть(-ся), сгибать-(ся)", осн. **baug(a)-* "изгиб, выпуклость, округлость", все пак се пояснявat допълнително от страна на авторите на иранския етимологичен речник, специално за езиците от Средна и Централна Азия, като "заемки от таджикския език, дари или от тюркските езици, или пък собствено звукосимволическо образувание"(!!?) (ЭСИЯз), което заключително обобщение обаче и все пак си остава доста неочаквано-неразбираемо за нас и същевременно предпоставя и разкрива като че ли възможността и тези лексеми да са родствени на току-що възстановеното същим ****bolq*** "планина" и тъкмо поради това и те от своя страна и по свой начин да го мотивират и потвърждават като реконструкция [вж. и срв. Абаев-4, 76; ЭСИЯз-2, 147-148; СлВхЯз, 186; СлИшкЯз, 186,189].

За безспорно потвърждение на наличието в източноиранския праезик на зв. ***a*** в началото и на зв. ***q*** в края на така възстановената осн. ****balq,*** както и на интегрално-синкретичната семантема "висок-голям" пък тук трябва непременно да се приемат току-що посочените памирски източноирански лексеми, още и малко по-долу приведените западнокитайски ороними, а така също и сега вече несъществуващото самостоятелно осет. ****wælik*** от състава на съвр. ***wælikkon*** "принадлежащий к этому миру, миру живых", което проф. В. Абаев, за съжаление, наистина не подлага на морфолого-етимологичен анализ точно в този му пункт, но което според него е "Производно от *wælæ* с помощта

на форманта *-оп* (модел - **uparyāna-),* буквално "верхний"…." [Абаев-4, 80], а така също може да се приеме и мордв. ***veŕga*** "высоко", което изглежда да е много стара заемка по-вероятно от северен, скитски източноирански език, без да е изключено напълно да е заемка и от предходен индоирански диалект.

За по-късната лабиализация на кореновата широка незакръглена гласна зв. ***a*** и наличието в субстантивираната форма ****bolq*** на знач. "планина" пък трябва да се съди от кирг. ***bor*** "хълм, височина", което в контекста на всичките паралели на осет. ***wæll*** в иранските езици, най-вероятно трябва да е сако-согдийско по произход, подкрепено по линията на звуковия си строеж и от западнокитайските орнм ***Borohoro, Bortala, Polo-tau*** [ChinPlNm], а и тъкмо в източноиранските езици се проявява фонетичният закон за лабиализация на зв. ***a,*** краен резултат от действието на който например е източноиранското ишк. *póliz,* срещу западноиранското нвперс. *pālēz* "Garten", двете заедно от иран. **pairi.daēza,* от което между впрочем, са не само късноантичният (I-IV в.) арм. ойкнм *Партез* [АрмАтл, 104] очевидно-безспорно от много ранната скито-сарматска или средноперсийска заемка старм. *partēz* "сад" [Туманян 1971, 146], съвр. *бардез* "градина" [*Л*Нб], а може би и жлим *Парандзем* (V в.) [Туманян 1971, 440], съвременно бгарм. *Паранцем* [*Л*Нб], но още и през латинския език най-вероятно от стгръц. *παράδεισος* добре известните западноевропейски думи наименование на Рая, защото в действителност отделните съставки на праиранската сложна дума имат последователно все още недиференцирано-синкретичните знач. "висок-голям" и "стена-крепост".

Резултат от действието на същия фонетичен закон за лабиализацията на иран. ****a*** безспорно-очевидно е и атипично-нехарактерното за западноиранските езици като цяло и затова най-вероятно източноиранската вътрешноинтегративна заемка в персийския език срперс. *burz,* нвперс. *borz* "hoh; Höhe", наред с редовно-закономерното и типично-характерното, собствено западноиранското пак нвперс. *bālā* "Höhe", и двете заедно от иран. **barź-,* авест. *barəz* и именно поради това между впрочем нямащи нищо общо с етнм ***българи*** от една страна и от друга страна, представляващи поредното доказателство, че Омелян Прицак в никакъв случай не бива да се привлича в качеството на сигурно-меродавен експерт в областта на Прабългаристиката (П. Добрев) [вж. и срв. Абаев-4, 72; ЭСИЯз-2, 116-119,313-315; СлИшкЯз, 225; AiWb, 865,886,950; KirgPlNm, срв. Добрев П. 2002, 46-53,75-76].

В рамките на цялостния звуков строеж на така възстановената форма ****bolq,*** зв. ***o*** напълно закономерно-коректно представя и продължава праиранския зв. ***-a,*** както в памирския източноирански ишкашимски език *dond* "зубы" от иран. **danta(n)-,* авест. *dantan-,* докато самият зв. ***-q*** е древен суфикс, който дори на етапа на възникването и образуването на Названието не се възприема като такъв, а се очертава по-скоро като част от основата на съществителното име апелатив, аналогично на шугн. *pūr-k < pūra/i- + -k/g+ga,* а фонотактичната структура на формата ****bolq*** повтаря типичния за иранските езици фонотактичен модел от вида на **darg/γa,* авест. *darəga-,* но източноиранското язгул. *Δurγ* "долгий" [вж. Пахалина 1989, 52-53,140,213].

Културно-историческите условия предпоставка и доказателство за произхода на българското народностно название етнм ***българи*** именно от скито-сарматските, на един по-ранен етап, езици и диалекти или усуно-аланските, на един по-късен етап, езици и диалекти и за неговото дублиране посредством китайското наименование *Shanhu* е добре известният исторически факт, че скито-сарматските изобщо и усуно-аланските в частност родове и племена, както по безспорен начин се установява от последователно-подробното проучване на две китайски династични хроники [Боровкова 2001], към началото на Новата ера и по земите на север и северозапад от Китай, се намират в много близко-тесен и интензивен етнолингвистичен контакт със сюнну, т.е. българските родове и племена, задължителен елемент на който по време на мир е сключването на династичен брак и търговията, а по-време на война - пленяването и отвеждането на собствена територия, наред със стотиците хиляди глави добитък, и на голям брой членове на отсрещните родове и племена.

В същото време и от друга страна точно в такъв етнолингвистичен контакт с китайците са както българските, така също и усуно-аланските родове и племена, при което се повтаря по време на война, а тя общо взето никога не престава, горната практика на пленяване и отвеждане на собствена територия на хора и добитък, докато по време на мир, освен че се сключват династични бракове, се води и оживена търговия, при която и българите, и усуните доставят на китайците прословутите бойни коне с "кървава пот", каквито те дотогава нямат, но са кръвно заинтересовани да ги имат, защото в противен случай остават без кавалерия, а без нея те са неефективни на бойното поле срещу конните войски на "северните варвари", срещу което получават от китайците, привидно като дарове, но в действителност то си е предварително заложеният и регламентиран в мирните договори обичайно-редовен годишен данък, главно в злато и копринени платове.

Но в един още по-конкретен план през онази епоха в китайския двор има доста голям брой китайци и чужденци, които говорят както усунски, така също и сюнски; към Двора функционира школа за преводачи, които впоследствие се изпращат в столиците на съседните царства, а най-важни политико-икономически тогава за Китай са Сюнну и Усун; точно през 63 г. пр.н.е. в китайския двор започват да учат на усунски език принцесата, на която предстои със свита от 100 души да замине и да стане жена на усунския владетел с титла куньмо; междувременно с годежните дарове за нея пристига пратеничество от 300 души, а на прощалния пир присъстват посланиците на всички чуждоземни царства и на първо място на Сюнну и др. [267].

Като краен резултат на собствено лингвистично равнище, в условията и рамките на една, дори и минимално ограничена по обхват, изолирано-спорадична двуезична, китайско-усунска среда се създават безспорно необходимите и достатъчни предпоставки и за калкирането на етнм ****bolgar,*** представян в повечето случаи и по-често от неговата форма в ед.ч. ****bolq,*** посредством китайската двусъставна лексема(?) или подчинително словосъчетание(!) наименование **shan-hu* със значение "планински ху", което по

същество като цяло и изобщо не е нищо друго освен, както се постулира малко по-горе, ако не възникване и образуване на китайското наименование изцяло и напълно наново, то поне неговото по-нататъшно подкрепяне и допълване, отново на китайска езикова почва, със съдържание на основата и с оглед вече на първично-основното значение на самоназванието на българите или което е същото, неговото доизграждане и от вътрешна, семантико-функционална страна.

Ето така и по този начин същевременно неизбежно се стеснява кръгът на езиците, от които евентуално може да води своя произход българското народностно название, до източноиранския скито-сарматски, впоследствие усуно-алански език, а така също и на местата и времето на неговата начална употреба от страна на това източноиранско племе, като название за съседното му българско племе или род, до някоя по-ограничена област от Минусинската котловина, където най-малкото преди V в. пр.н.е. източноиранското племе обитава нейна равнинна част, а българското племе или род – нейна полупланинска или планинска част, именно който различително-отъждествяващ семантичен признак става и номинативен белег основа първоначално на двусъставно наименование под формата примерно на субстантивно-субстантивно словосъчетание с постпозиция на определението и специфично иранската съединителна флексия, подобно на тук съставеното с помощта на хсак. *паδе* "человек", мн.ч., им.п. *паδаипе* [Основы иранского языкознания 1981, 257] свободно словосъчетание **паδаипе-уе bolq* или пък не по-малко вероятно с препозиция на определението и по-горе поясненият източноирански родителен падеж като **bolqo паδаипе,* резултативното значение на първото от които по-скоро има вида "планински хора", докато значението на второто пък - "хора от планината", т.е. "планинци" и затова може би и повече вероятно.

Постоянната или най-малкото достатъчно честата употреба на всяко едно от тези словосъчетания с течение на времето води до изпадането от неговата структура на генерализиращото родово наименование и пренасянето на семантемата "хора" в ядрената сфера на семантичната структура на специфициращото видово наименование определение, едновременно с което ядрената му дотогава семантема "планина" се измества от ядрото към периферията на семантичната структура на това видово наименование, така че като резултат само във фонетико-семиотичния комплекс или по-точно в езиковия знак ***bolq*** се съвместяват и обединяват идиоматически, т.е. сраствайки се в едно семантико-функционално цяло, двете отделни семантеми във вида "хора от планината" или което е същото - "планинци".

Всичко това между впрочем като цяло се повтаря и при етнм *алтай-кижи,* на основата на който се образува по-частният етнм *су-алтай* като име на етнографската група будисти алтай-кижи [Тадина 2005, 43], втората съставка на който по-частен етноним съвместява и обединява идиоматически по току-що описания семантико-функционален механизъм едновременно семантемите "планина" и "хората от това място и през това време", докато първата му съставка е лекс. *су* "настоящий".

Във връзка не само с горното, но и с последното, тук непременно трябва да се отбележи още, че възникването и образуването на етнонимите на основата на апел *планина* може да се приеме за често срещана и тъкмо поради това и достатъчно продуктивна ономастична универсалия и по този начин и път е образувано например и самоназванието етнм *алтай-кижи* на ойротите тюрки в Република Алтай на Руската федерация, в етногенезиса на които лежат български и сако-усунски племена, проникнали на Алтай доста преди III в. пр.н.е., и името на които тюрки почти всички проучватели обикновено го превеждат като "алтайский человек" или "человек Алтая, алтаец" [напр. Тадина 2005, 43; Шерстова 2005, 30].

Според нас обаче значението на омонимичния апелатив генетична основа на това название подчинителното словосъчетание **алтай-кижи* трябва да е "планински човек//планински хора", т.е. "планинец,-инци", защото втората му съставка безспорно-очевидно е засвидетелствуваната и в надписа от средата на V в. върху позлатеното сребърно блюдо на българския хан Денгиз ирано-българска по произход лекс. *кижи* "човек" от иран. **käs,* докато първата му съставка трябва да е не назв. *Алтай,* а неговият апелатив омонимичното му нарси **алтай* "планина", което вече може да се приеме в основни линии и в главното и същественото, макар и засега недостатъчно подробно-задълбочено, за доказано и обосновано от нас преди това [вж. Добрев 2005, 99,406-408, вж. и срв. Еремеев 1970, 133; СлСпр, 40-45].

Неоспоримо, но и по-нататъшно потвърждение илюстрация на целия този ономастичен номинативно-семантичен процес е съобщението на Мовсес Хоренаци (410-490), че земята на българите е "във Великата Кавказска планина, в Страната на българите", което допълнение безспорно трябва да се разбира в смисъл, че "Страната на българите" е в една, неясно колко обширна област на "Великата Кавказска планина", и същевременно тяхното назоваване като планинци и на Кавказ посредством назв. ****ванандор,*** както повече от сигурно трябва да се възстанови на основата на хазарското изписване без гласни от средата на X в. ***в-н-н-три*** и на персийското изписване от X в. ***в-н-н-д-р,*** от една страна и от друга страна, на чувствително по-ранните ***влъндур*** при Мовсес Хоренаци, но ***олхонтор*** при Ананий Ширакаци, като същевременно се държи преди всичко сметка за това, че беззвучният съгласен зв. ***т,*** както и при гореанализираните случаи с основния фонетичен вариант ***болкар*** и нарси *туркан,* е в действителност източноарменската субституция на първично-изконния съответен звучен съгласен зв. ***д,*** потвърдено не само от персийското изписване, но и от наличието му в собствено унгарското название за българите етнм ***nandor.***

Завършващата съставка ***-дор*** на назв. ****ванандор*** много силно тревожи безметежния сън на епигоно-адептите популяризатори на Нашенеца дори в Презморски страни и техните консултанти университетски преподаватели езиковеди, които, разбира се, изобщо не пропускат случая да демонстрират лингвистична ерудиция, с която несъмнено трябва непременно да респектират аборигените на далечно-тъмните Балкани, и затова формулират някои обобщения дори и на нивото на теоретичната ономастика, които обобщения,

както си му е редът, са онагледени чрез “обектно много адекватни” наблюдения върху емпиричен материал от тюркските езици изобщо и от турския език в частност: …the -dur suffix is thought to represent turkic "dur" = "stay", as in bayIndur (a turkmen tribe). names in the imperative are common in turkic. in osman turkish one even has "yeter" (enough, a girls name, after a succession of daughters) [Discussions in sci.lang 1999, подчерт. И.Д.].

По този начин се оказва, че консултантите университетски преподаватели езиковеди от Презморски страни не само са много лошо информирани и очевидно не знаят нищо, както за Присъствието на osman turks по българските земи, така също и за общата ни понастоящем граница, което очевидно-безспорно като цяло е достатъчно добро условие предпоставка, за да могат българските езиковеди тюрколози да владеят и познават научно турския език, както никой друг по Света, но тези консултанти, изглежда така е прието и всеобщо разпространено при тях, ни и силно подценяват, дори и не подозирайки, че и ние българските езиковеди сме достатъчно школувано-грамотни логически, за да мислим и разсъждаваме къде по-последователно-задълбочено от тях и на двете нива на абстракция, именно поради което и най-отговорно-безпардонно им заявяваме, че те са много-много далеко от Истината, защото тъкмо в тюркските езици образуването на собствени имена от повелителна форма на глагола е само много рядко изключение, а не правило, видно от достатъчно подробно-обширното ни специално проучване по въпроса [Добрев 2001], това на теоретико-методологично ниво от една страна и от друга страна, в един максимално конкретен план повелителната форма на никой глагол по Света, в никакъв случай и за нищо на Света няма да се превърне и да заеме мястото на словообразувателен суфикс, а ако това все пак стане, то това вече изобщо не е предишната повелителна форма на глагола, а обикновен словообразувателен елемент!!!

Всъщност и в действителност завършващата съставка ***-дор*** на назв. ****ванандор*** очевидно-безспорно е субстантивен словообразувателен суфикс от морфологичната структура на историческите кавказски източноирански езици, западноиранско съответствие на който според нас е ранно-средноперсийският суф. ***-dār,*** със словообразувателното знач. “лице, което стои отгоре или се намира върху предмета, обозначен посредством основата”, както е например при късно-средноперсийската лекс. *šahryār* “государь, властитель”, образувана чрез по-късната форма на ранно-средноперсийският суф. ***-dār*** **-** суф. *-yār* от същим *šahr* “город”, но в словообразувателен план изобщо не е нищо по-различно и иранското, най-вероятно не средно-, а новоперсийското по произход тур. *dizdar* “управител на крепост; градоначалник”, основата на което безспорно е малко по-горе по-пълно приведеното иран. **daēza* “стена-крепост” и липсата на което в много напразно претенциозния турски етимологичен речник на нашенския по произход турски проф. Хасан Ерен изобщо не бива да учудва, защото каква по-добра компания за Излишната Претенция от Великото Невежество [вж. и срв. Основы иранского языкознания 1982, 220-221; ~*~1981, 71-72, срв. Eren].

Според нас първата съставка *__ванад__ на назв. *__ванадцор__ е кавказо-източноиранската по принцип и почти равновероятно аланската, или сарматската, или пък масагетската в частност лексема нарицателно съществително име със знач. "планина", доказателство за което е нейната голяма фонетична близост до пуштунското нарси __بند б/ванд,__ дадено в долупосочения речник само със значението "хребет", но доколкото оронимията на Афганистан се изгражда на основата предимно на тази лексема и точно тук са например такива планински имена като __Band-e Bābā, Badamband Gora, Band-e Fars, Gory Gavand, Gora Kasurakvand,__ задължително трябва да се приеме, че тя има и знач. "планина", срв. западноиранското кюрд. __ban__ "гора", __bandev__ "вершина", __banî__ "гора; холм, возвышеность" [КрдРСл, 60; ПушРСл, 129; AfgPlNm].

Тази голяма фонетична близост между кавказо-източноиранската и пуштунската лексеми е възможна, разбира се, отново благодарение на общата и за двете думи източноиранска историко-лингвистична основа, като разликата от звукосъчетанието __-ан-__ трябва да се обясни или със специфично-собствено вътрешноиранско развитие или пък не по-малко вероятно с вътрешно-кавказски контактолингвистични предпоставки и фактори, но така или иначе значението на това производно нарицателно съществително име вече очевидно-безспорно трябва да е "планинци" и именно то е онази семантична основа, върху която възниква и се развива и знач. "българи".

Допълнителен, но не по-маловажен аргумент в полза на миналото наличие на лекс. *__ванад__ "планина" в кавказките източноирански езици е неоспоримият факт, че в Древна Армения наистина има област Вананд, по-стара форма като че ли __Зараванд__ [АрмАтл, 103], но наименованието на която хорнм __Вананд,__ трябва да е генетична основа и на прозв __Вананд__ на хана на тамошните вече покръстени българи, наречени Вльндур Вунд, още и Ванандци, който хан е известен още и като княз Ванандски, велик нахарар, това трябва да е като стб. *велик жупан,* а може би праб. *олгу-таркан* (?), по време на цар Тигран (338-350) на име като че ли Артаван, а така също и на военачалник от като че ли вече включващата покръстили се непосредствено преди бойните действия българи арменска войска през 450 г., на име Татул Ванандаци, евентуалното фонетично, но все още не и генетико-историческо и структурно-семантическо тъждество на личното име на когото с българското млим *Татул* обаче изобщо не е задължителното "достатъчно основание" за нуждаещото се от много сериозно доказателство експликация чрез прецизно-многостранно специално-индивидуално проучване, малко преждевременното и излишно категорично твърдение на нашенците петърдобревци, че тук наистина става дума за българи и български по произход военачалник [вж. и срв. ПИБИс, 25-30].

Други арменски местни имена, образувани на основата на източноиранското по произход нарси __б/ванд,__ безспорно са ойкнм __Vanaddzor,__ втората съставка на което е арменската дума наименование за планина и затова значението на генетичната основа на това селищно име трябва да бъде "планината Ванад", а самото назв. __Ванад__ пък съгласно принципите на ономатизацията, възникването и образуването на собствени имена, очевидно-

безспорно има за апелатив нарси ***ванад*** "планина", ономастична аналогия на което по друго време и на друго място е например българският ороним *Балкан*, апелативът на който освен това нарси *балкан* "планина" е и запазен и се употребява дори и в съвременния български език; оронм ***Багребанд*** [АрмАтл] с неясна първа съставка, може би по-ранно съответствие на бълг. *багра*(?), но доколкото Името е планинско название, очевидно няма основание в неговата втора съставка да не се види тъкмо изтир. ***банд*** "планина"; ***Burvand*** [ArmPlNm], първата съставка на което най-вероятно е източноиранското по принцип и алано-осетинското в частност прим ***būr/bor,*** от иран. ****baura*** "желтый; каштановый, рыжий; серый, бурый; гнедой; коричневый" [вж. и срв. Абаев-1, 271-272; ЭСИЯз-2, 152], по силата на което и значението на омонимичното адективно-субстантивно словосъчетание генетична основа на Името се очертава като "тъмносива планина", без да е изключено, разбира се, тази дума да е собствено кавказо-източноиранският паралел на гореприведеното и генетико-исторически пояснено кирг. ***bor*** "хълм, височина", също и на прим ****пар*** "висок-голям", което лежи в основата на пак по-горе приведения арменски ойкнм *Партез,* и тогава изходната за Името семантика на омонимичното адективно-субстантивно словосъчетание трябва да има вида "голяма/висока планина".

Източноиранското по произход нарси ***б/банд*** "планина" е градивен елемент в структурата на генетичната основа и на някои азербайджански имена като ойкнм ***Hocavand*** [ходжа-ванд], оронм ***Hocavand Dağı*** [AzerPlNm], първата съставка в които, по номинативносемантически съображения, надали е от заетото през турския и в българския език, персийското по произход сщим *ходжа,* а по-скоро общтюрк. *коджа* "голям-висок; стар", така че резултативната семантика на съответното омонимично адективно-субстантивно словосъчетание трябва отново да има вида "голяма-/исока планина", което в никакъв случай не може да се счита за нагласено или пресилено, защото според нас, по силата на това, че се забелязва по-често, ако не и винаги, голямото и великото, Светът е пълен само с големи и високи планини и една от тях безспорно е например и Стара планина, с предишно название **Матерые Горы**, първата съставка на което е със същата адективна семантика и на която основа се изгражда и по-късното турско по генетична основа назв *Коджабалкан*.

Същата източноиранска дума, нарси ***б/банд*** "планина" безспорно е налице и в персийските оронм ***Balaband,*** с първично значение на омонимичното словосъчетание пак "висока-голяма планина", ***Kuh-e Hezar Band*** – Планината "Хиляда планини", т.е. "много, безброй планини"(?), ***Kuh-e Hasanivand*** – Планината "Хасанова(?) планина" [IranPlNm], а така също тъкмо лекс. ***банд*** "планина" най-вероятно лежи в основата и на пренесеното от турския език в българския език перс. **دربند** [дärбänд] "узкий горный проход; ущелье, каньон" [ПРСл-1, 617], възникнало и образувано очевидно-безспорно на основата на класическия персийски изафет ****дäр-и бänд,*** първата съставка на което има знач. "врата", така че изходно-първичното значение тук е "планинска врата", и заето, разбира се, и в турския език, където има вида ***derbent,*** нелепите

измислици върху което пък в турския етимологичен речник надали може да имат равни на себе си [Eren, 109].

При това положение вече наистина може да се приеме и твърди, че източноиранското нарси ***вананд*** със знач. "планина" е заето и се употребява и в староарменския език, като именно от него с помощта основно и главно, не на патронимичния, а на много по-продуктивния локален семантичен признак на иначе многозначната наставка ***-çi*** [-ци], с позиционно-фонетичен вариант ***-açi*** [-аци], е образувано пак нарси ****ванандци*** със знач. "планинец", неednократната употреба на което като наименование на отделно-индивидуална българска група го превръща в собственото име или названието етнм ****ванандци,*** на основата на който пък израства и се образува и прозвището на техния княз във вида ***Ванандци/Ванандаци,*** а от тук пък се образува и родовото им название под формата на генм ***Ванандци.***

В тази ономатизационна верига са възможни и някои разместванията, ако генонимът например се образува директно на основата на етнонима, а князът получи прозвището си с оглед на генонима, но въпреки и независимо от това очевидно-безспорно българите и на Кавказ са назовани планинци и главно условие предпоставка за това безспорно е известният пак от Мовсес Хоренаци факт, че "хора от рода на Ванандците" "се укрепили в своите гористи планини и в скалистите клисури на Тайк" [вж. и срв. Туманян 1971, 143; ПИБИс, 27].

Независимо от това източноиранското производно нарси ****вананддор*** безспорно-очевидно е генетична основа на източноиранския по произход и структура късноантичен и ранносредновековен кавказоболгарски етнм ****вананддор*** и това нарицателно съществително име си има и носи едно напълно нормално-човешко значение, чуждо-далечно на всякакви кодове, божества и съзвездия, уродливо деформираната конкретизация и представяне на което основно положение като цяло чрез изобщо абсурдно-парадоксалното и затова и направо смехотворното обобщително заключение в смисъл, че Ахура Мазда групира неподвижните звезди в 12 съзвездия и им назначава управители за всяка посока, като специално **"Вананд** (Вега) царувал на **запад",** откъдето и въпросното име трябва да "е означавало буквално "западняци" спрямо източните българи в Тарим и Бактрия (П. Голийски), не е нищо повече от поредното доказателство до какви мащаби на глупостта може да се стигне по пътя на твърдо-убедено прокарваната и налагана понастоящем от страна на Новата генерация на Новия прочит на най-ранната българска история легендо-митологизация на родната ни Прабългаристика. Жалко и тъжно!!!

Но не само това и толкова, защото точно такова, "планинско" наименование на българите на Кавказ е и лишеното от всякакво внимание от страна дори и на най-младите и следователно, за съжаление, най-интелигентни, при това макар и за малко наши студенти, епигоно-адепти на П. Добрев (П. Голийски), назв. *олхонтор*, засвидетелствувано пак при Ананий Ширакаци, както вече се посочи, и първата съставка на което нарси **олхон*, почти сигурно, понеже много години вече ние работим по този въпрос [Добрев 1989; ~*~1999; Dobrev 2006], е тукашната местно-времева и националноезикова разновидност на българското

нарси *балкан,* и което в никакъв случай не може да се дели от пак староарменските народностни названия етнм *alhon* и *valhon* [AshMap].

И най-после напълно вероятно тъкмо на основата на назв. ****ванандор,*** по пътя на лабиализацията на гласния зв. ***а*** в местен източноирански диалект, придружена от по-силна назализация на първия съгласен зв. ***н*** и по-следващо разлагане на назалния звук с вмъкване на гласния зв. ***о,*** е образувано и известното от гръцките извори българско племенно название етнм *уногундури,* което при това положение, колкото и да прилича или да е близко (D. Dimitrov), вече няма как да има нещо общо с етнм *оногури,* не като функция, разбира се, а като генетико-исторически зададена най-напред лексикална единица генетична основа на възникналото и образувано на нейна основа собствено име етноним, да не говорим за това, че при Мовсес Каланкатуаци някаква етническа група е наречена балканци и само задължителната за етимологията предпазливост ни възпира от едно прибързано и много рисковано предварително допускане предположение, че значението на генетичната основа и на този етноним е "планина", което може и трябва да се потвърди или отхвърли единствено отново чрез специално-индивидуално етимологично проучване [вж. и срв. Артамонов 1962, 168-169; Голийски 2004, 39-42; Симеонов 1981, 5-7,9-10; Dimitrov 2004, 4-5,10; Stamatov 2004, 8-18; ПИБИс-1, 21].

Многобройно-пъстра е кавалкадата от епигоно-адепти на П. Добрев, но безспорно най-мастит и солидно-авторитетен сред тях е, много неясно на какво точно законово основание често титулуващият се като професор старши научен сътрудник първа степен Б. Димитров [2001], който от висотата на депутатско-директорско-телевизионния си стол признава и обявява П. Добрев за един от двамата български историци, които след "нов прочит или по-скоро нова датировка на събитията" откриват най-после в лицето на планината Имеон прародината на древните българи и същевременно най-безотговорно-нагло заблуждава и лъже българския читател и слушател с множество неаргументирани, отвсякъде безпочвени, съдържателно-фактологически празно-кухи, а и теоретико-методологически никога необосновани, недоказани и недоказуеми, направо глуповато-смехотворни голословни твърдения и заявления, като с апломб и на висок глас прокламира, както е напълно, разбира се, в стила на Новата генерация на Новия прочит, "истината за **БЪЛГАРИТЕ",** които според него "не са тюркски, а ирански народ (източният клон на индоевропейските народи)" - да, ама индийските народи, те за какъв клон и дали са от индоевропейските народи? (И. Д.), докато "началото на българския род" е около VII в. пр. Хр. в Балхара (Бактрия) със столица Балх, където българите са "високоцивилизован народ с иранско потекло" и именно тук "техните крепости спират устрема" на Александър Македонски през III в., а "срещата между двете армии и култури е равностойна - Александър Македонски е принуден да търси династичен брак", но пък "заедно с армиите на Александър Македонски в последните десетилетия на IV в. пр. Хр. в глъбините на Мала Азия и Близкия изток" проникват "десетки хиляди македонски воини" - тука вековете нещо се пообъркаха като че ли, ама нали пусто не сме историк от неговото ниво и претенции (И.Д.).

Но нека с един нов ред да си поемем малко дъх, че то на човек и свят му се завива от толкова много нова и дълбока, ирано-древнобългарска наука: ..."в долините на Памир и Хиндукуш живее народът БУЛХ, който очевидно трябва да се отъждестви с българите" – нали беше само Балхара, сега и Памир, и Хиндукуш, тука нещата стават много подозрителни (И. Д.); в днешен Северен Афганистан "се намира древният град Балх", а Балхара е земята около него, като това име се появява през Средновековието и на Кавказ, където има град Балхар; "Отъждествяването на името Балхара с името България… не буди съмнение у никого" – у мене буди много силно съмнение, аз никой ли съм? (И.Д.); славянските народи не произнасят точно самоназванието ни, защото трудно произнасят "специфичния български звук "ъ" – горките славянски народи, пък и този да не остане по-назад от П. Добрев (И. Д.); името Бактрия е популярно в гръцката историографска традиция, но "Трябва да се доверим на по-близката и по-запозната с реалностите индийска традиция, назоваваща своята съседка Балхара" - разбира се, разбира се, това задължава и твоят СоцИнтернационализъм, но много по-коректно и по-добре щеше да бъде, ако тази "индийска традиция" ни беше подхвърлила и някое-друго доказателство за историко-генетическото и структурно-функционалното тъждество на етнм *българи* и хорнм *Балхара* (И.Д.).

Пак си даваме почивка, защото сега вече ще ни го зачука балканският гвоздей на телепредаването: ...възможно е дори светите солунски братя да са посрещнали цар Борис по време на неговата обиколка на земите му в Брегалнишко и "лично да са го убедили да приеме християнската вяра" - Я-я-а! Ами! Стига бе! и други такива (И.Д.), което доста вероятно предположение по-нататък е заменено с напълно категоричното "Според мене такава среща непременно е имало…", докато повторното му покръстване става в столицата Плиска през 863 г. "в някоя от съществуващите църкви на вече приелите християнството българи" - сигурно ще да са били много и едните, и другите, но кое ли тогава кара Княза да си коли боилите и да ослепи сина си, тя работата отдавна си е била опечена сред народа, само Князът нещо поизостава, а и тази приписка по-горе на неговия племенник, тази година 863 откъде произтича и кое я доказва(???) (И. Д.); "братята навярно с почуда и възхищение са наблюдавали просперирацата в тази епоха България" - дори Преди, никой не можеше да си позволи да напише такава пошла мерзост (И. Д.); "Като българи Кирил и Методий не може да не са се радвали и едновременно тъгували…" - извинявай, Божидаре, в кое значение на Етнонима са българи радостно-натъжените Свети Братя, в старото или новото? (И.Д.); "Договорката между Кирил и Методий и кан Борис I е трябвало да остане в тайна." [13-14,51-55,72-73,96-97,100, подчерт. - И.Д.] и т.н. и т.н., чак докато се стигне до края на кой знае защо представяната навсякъде за сериозно-меродавно научно изследване от водещ български учен, детска приказка с привкус на сълзливо-сантиментален роман и пошло криминале.

В действителност в началото и основата на цялата тази много нескопосано-неграмотна, понастоящем едва ли не общонационална илюзия залъгалка лежат нелепите измислици на икономиста по образование, историка по

занимание, но много силно изживяващия се като лингвист П. Добрев, по повод и около някои географски имена от Средна Азия, централно място сред които заема назв *Балхара*, на което, както се видя по-горе в един пределно обобщен вид, се пада голямата чест и отговорност, наистина и много жалко, че не единствено и само на него, да бъде генетична основа, т.е. тъкмо върху него да възникне и да се образува и българското народностно название, етнм ***българи.***

А в един по-конкретен план лингвистът или по-точно палеолингвистът П. Добрев [2004], за какъвто той напоследък се представя [8], както си му е редът, разбира се, за хиляден път отбелязва своя огромен принос в развенчаването на "вкорененатa някога заблуда, че древните българи са били нискоразвито номадско племе" [18]; определя съдържанието на основните етапи на "Оборването на погрешната номадска теория...", вторият от които е намирането, от него, разбира се, още през 1986 г. - и затова може да се попадне на тях във всяка негова брошурка, но в непрекъснато намаляващ брой (И.Д.), на "множество неизвестни по-рано думи, свързани с особената държавна уредба, създадена от Аспарух", като че ли никой дотогава не е и подозирал за тяхното съществуване, дори самият Миклошич, а и тези "древнобългарски думи" са такъв буламач от китайски, тюркски, ирански, гръцки, славянски и какви ли не още по произход лексикални единици, преминали през различни времена и през различни места в българския език, и именно поради това нямащи изобщо никаква връзка и отношение към напълно определено-категорично несъществуващия или по-точно съществуващия само в ясно кое въображение на своя създател "древнобългарски език", че е по-добре човек да не ги наближава и все пак тук не може да се подмине "главното държавно понятие в унгарския език - ПОЛГАР - гражданин на държава", което обаче, ако е българското народностно название, не може да има това значение, а ако пък има точно това значение, не може да бъде българското народностно название, но кой да ти мисли толкова изтънко-надълбоко - те пустите маджари те лъжат, Петърчо, зад гърба ти [вж. пак Добрев 2005, 100-102] и много добре си знаят защо, но и ти, нали не ги разбираш тези неща, пък и онези не са българските тюрколози, я, че да не им вярваш, трупаш ли си трупаш палеолингвистичен капитал и гледайки ги нагло-невинно в очите, лъжеш ли лъжеш наивно-добродушните българи!...

Една от "множеството неизвестни по-рано думи" е и например "непознатата на тюрките дума КОРАБ", от което нас ни напушва на смях, както казваме ние добруджанците, т.е. иде ни да се смеем, защото надали има езиковед, който да не знае, че тази дума е много стара гръцка заемка във всички славянски езици и следователно няма как да има нещо общо с централноазиатските по произход тюрки и още по-малко с твоите фиктивно-призрачни "древни българи", но продължавайки пътя си най-невъзмутимо този има нахалството още и да формулира, както си му е редът при Новата генерация на Новия прочит, от които искай само фундаментално-глобални програми, прокламации и предписания, най-важните задачи на българската наука(!!?), които се свеждат ни повече, ни по-малко до разкриването особеностите на "държавността и стопанството на древните българи" - и през

ум не ни минава, че това може да има някаква финикийска връзка с основната специалност на Палеолингвиста (И.Д.); …както и до обръщането внимание на факта, че "народът с име българи е обитавал плодородните и прочути със своите богатства райони край планината Имеон (дн. Памир и Хиндукуш)" [20-27], слава Богу, дойдохме си най-после на думата!

Но нека все пак, поглеждайки Картата на Света пред нас, поясним за нашия читател, че това "райони край Памир и Хиндукуш", ако примерно най-напред е южно от Хиндукуш, то ще е в най-добрия случай някъде по горното течение на р. Инд в дн. Индия, разбира се, а ако пък е северно от Памир, това ще да е по горното течение на р. Сърдаря в дн. Узбекистан и разстоянието между тях само по права линия е най-малко 1000 км., така, че без да се разпростираме и западно-източно и силно обезпокоени, дори и разтревожени, защото става въпрос все пак за нашата лична прародина, налага се най-накрая да зададем въпроса "Къде, къде всъщност е Тя, Съкровената Прародина Балхара на моите прадеди?".

По-нататък обаче, след едно доста изнурително-продължително "пътешествие до забравената Балхара", по време на което, разбира се, не може да се пропусне случаят да се наругаят тюрколозите, както и да се нахвърлят в дисагите думи и имена като *Балхара, Булгхар, Балгар, Палгар, Балк, Балх, балхики, болхики, Балхар, Булхар, Пархар* и др., основната заслуга на които пред етнм ***българи*** единствено е в това, че имат по два-три общи с него звука, отново се намира повод да се препрати читателят към онова фундаментално-програмно за цялата отечествена прабългаристика словопрелюбодеяние, наречено Древнобългарска епиграфика, в което няма нито един, ама нито един-едничък вярно разчетен и преведен прабългарски надпис(!!!), и така отново да се припомни на по-паметливия читател онзи много срамен за цялата българска наука прецедент, когато Палеолингвистът не можа да види и разбере, че надписът върху каменен кръст от Северна Добруджа всъщност и в действителност е съставен на неговия роден български език(!!!) с някои напълно нормални и много лесно обясними вмъквания на румънски език, а хукна да го разчита с арабски думи от съвременните ирански езици [вж. Добрев 2005а, по-подр. Dobrev 2006a].

Независимо и въпреки и това, без какъвто и да е срам или поне неудобство, тъкмо в "разчетени и преведени" по подобен начин надписи Палеолингвистът открива и "древното царство Балхара" с други такива имена като *Бактрия, Бактра,* "а понякога и *Булгхар",* още и *Балх, Бахл, Балхика, Булхор, Болхор, Булхар,* като народът на това царство е балхи, моля, моля, само не бълхи, също и болхи, бахлики, балхики, болхики, булхи, булхор, при което минава междувременно, но много неясно на отиване или на връщане, отново през гореприведения и вече споделения и легитимиран на най-високо ниво от Божидар Димитров бисер за специфичния български зв. **ъ** и през няколко още не по-малки бисера на тема мн.ч. ***-ар,*** за да представи цялата тази помия като "ясни и трудно опровержими исторически свидетелства, които показват, че прародината на древните българи" е там, където "на географската карта стои името на древния град БАЛХ и на реката със същото име БАЛХАБ", - Ами!, че

то това са си историко-генетически и структурно-функционално две напълно различни имена (И.Д.); "а и самото име БАЛХ е най-вероятно съкратена форма от древното име на българите" [28-52], забравил, разбира се, че току-що е провъзгласил и обявил, че "народът с име българи е обитавал плодородните и прочути със своите богатства райони край планината Имеон (дн. Памир и Хиндукуш)" [20-27], независимо и от което нерде Балх, нерде Имеон, осмеляваме се да попитаме ние на един не толкова чужд език, гледайки с надежда да получим задоволително-смислен отговор поне от сладкодумния Божидар Димитров, който естествено благодарение на монопола си върху всички български хигиенни канали и кабеларки няма как да не навестява доста често нашия дом, а и с неподражаемо произношение нерядко демонстрира поназнайване и на нашата голяма слабост турския език(!!?).

Но глас в пустиня, затова пък ние казваме и твърдим напълно отговорно-категорично, че всъщност и в действителност, като цялостно-единна лексико-фонетико-граматична структура, краен резултат от конкретен историко-лингвистически развой, средноазиатският топнм *Балхара,* няма изобщо нищо общо с етнм ***българи,*** защото както вече по безспорен начин се показа и доказа, в източноиранските езици има прим **balq* "горен, висок, голям", последната съгласна на което зв. *q,* в някои от средноазиатските източноирански езици преминава в зв. *h* и затова именно то е определение в синтактичната структура на късноантичното и ранносредновековно двусъставно назв. *Balhab,* съвременното афганистанско назв. *Rode Balkhab* [AfgPlNm], втората съставка на което е от иран. **āp* "вода; поток; река" [ЭСИЯз-1, 311-312], съответно на което и значението на първата съставка трябва да бъде повече от сигурно "голям" и по-малко вероятно "горен; планински", като с течение на времето тази втора съставка изпада и в резултат на това се стига и до хидрнм *Balx* [AiWb, 398].

Наред с това широко разпространена в почти всички ирански езици е и основната иранска дума наименование за планина същим *γar,* срв. пушт. **غر ɣar** "гора" [ПушРСл, 603], именно която е и втора съставна част на назв *Balhara,* по силата на което очевидно-безспорно първично-изконната форма на това име не може да бъде никаква друга освен **Balh-γara* и така фактически се оказва, че Топонимът има за генетична основа двусъставното адективно-субстантивно словосъчетание **balh-γara* с източноирански родителен падеж на втората съставка [вж. Основы иранского языкознания 1981, 422] и със знач. "голямата-високата планина", откъдето пък става напълно ясно, че етнм ***българи*** е нещо съвсем друго и изцяло различно-отделно от топнм *Балхара* не само по фонетико-морфологичен строеж, но така също и по значение на изходно-първичните си лексикални съставки.

И както си е напълно нормално и дори обичайно-задължително, в различни езици или диалекти, на различни места и в различно време, планинското название или оронм *Балхара* си има своите най-различни и разнообразни, исторически и съвременни форми и разновидности или още ономастични паралели, като се започне от Кавказ и се стигне до Западен Китай и такива например са не само средноазиатските топнм *Parγar, Falγar* [Абаев-4, 84], афг. *Bara Khar, Kohe Borgar* и др. [AfgPlNm], перс. *Burgar* [IranPlNm], безспорно

източноиранският, най-вероятно согдийски по произход западнокитайски орнм *Borohoro* [ChinPlNm]; средновековният кавказски оронм *Болхар* на територията на дн. Кабардино-Балкария, документиран в доклад на руско посланичество в Имеретия през 1650-1652 г. като "местность Болхар", именно което като че ли прави изобщо невъзможна всякаква историко-генетическа връзка с етнм ***българи*** на името на къпчашката по произход народност балкари, като тук непременно трябва да се има предвид и това, че това тяхно название им е дадено от кабардинците, докато самоназванието им *малкари* е образувано вторично на основата на чисто къпчашкото редуване ***б-м*** [вж. и срв. Волкова 1973, 88-89,97; СлСпр, 59-61], още и името *Бургар* на планинска област, но и персийският ономастичен паралел на топнм *Балхара* – топнм *Булгхар* като име на планинска област, който тъкмо поради номинативнофункционалната си обвързаност със своя предшественик, няма как да не му е тъждествен и в генетико-исторически и структурно-семантически план, следователно дори и топнм *Булгхар* няма нищо общо с етнм ***българи,*** колкото и да е близък по звуков строеж до неговия фонетичен вариант в европейските езици и особено пък до фонетичните му варианти в памирските езици [срв. Добрев П. 2002, 95-100].

Ето защо на нас не ни остава нищо друго освен за пореден път да изразим недоумението си от това, че много известен не само у нас, но дори и по Света виден български учен на име Петър Добрев всъщност и в действителност само гради въздушни кули, а друг пък не по-малко известен и виден български учен и общественик на име Божидар Димитров ги надстроява тези въздушни кули!?... Накъде и докога така?!

И най-накрая, на основата и в резултат на един достатъчно конкретно-многостранен и, да се надяваме, квалифициран ономастикоетимологичен анализ-синтез, който съдържа в качеството на свои вътрешно-неделими и органично-присъщи черти и особености такива компоненти като угрофинския, славянския, гръцкия, арменския, тюркския, китайския и иранския ономастичен, историколингвистичен, сравнително-исторически, контактолингвистичен, епиграфо-палеографски и много вероятно още някакъв друг емпиричен материал и анализ-синтез, вече и едва сега може и трябва да се обобщи и заключи, че българското народностно название етнм ***българи*** възниква и се образува на основата на ирано-аланската дума наименование, същим ****bolq*** "планина", която дума се явява и негов апелатив, а този апелатив пък възниква, реално съществува, функционира и се развива на основата на иранското прим ****uparyāka-*** "висок; голям", именно което от своя страна се явява и етимон на българското народностно название етнм ***българи.***

Настоящата етимология е деветата най-претенциозно-убедителна етимология на етнм ***българи,*** но припомняйки си отново, че нашата етимология за името на хан Аспарух публикувахме през 1983 г. и вече, не едва, по-малко от двадесет години след това, млади български историци като доц. Ст. Йорданов [2001] от Великотърновския университет например, я признават и възприемат изцяло-безрезервно и я поставят в основата на много задълбочено-подробните си изследвания върху прабългарите, ние все пак и

най-после приключваме с твърдото убеждение и силна вяра, че именно тази, деветата етимология на етнм ***българи*** още при следващото поколение български историци и езиковеди прабългаристи ще бъде и най-известната и разпространената, защото не може българинът да живее вечно затиснат от мракобесното невежество, а и нашите славни и велики праотци Аспаруховите българи не го заслужават това!

Ц И Т И Р А Н А Л И Т Е Р А Т У Р А

(заглавията от Интернет са с годината, през която са снети, и са цитирани със страницата от личния презапис, а заглавията на собствените статии в Интернет - с текущата година)

Артамонов М. И., История хазар. Ленинград, 1962.

Ахметьянов Р. Г., Сравнительное исследование татарского и чувашского языка. Москва, 1978.

Баскаков Н. А., Введение в изучение тюркских языков. Москва, 1969.

~*~Русские фамилии тюркского происхождения. Москва, 1979.

Бешевлиев В., Първобългарски надписи. Уводъ, текстъ и коментаръ. София, 1934.

~*~Първобългарски надписи. София, 1992.

Боргояков М. И., Гуннско-тюркский сюжет о прародителе-олене (быке). Интернет, 2006.

Боровкова Л. А., Царства "Западного края". Восточный Туркестан и Средняя Азия по сведениям "Ши цзи" и "Хань шу". Москва, 2001.

Буданова В. П., Варварский мир епохи Великого преселения народов. Москва, 2000.

Бутба В.Ф., Племена Западного Кавказа по "Ашхарацуйцу".Интернет, 2006.

Волкова Н. Г., Этнонимы и племенные названия Северного Кавказа. Москва, 1973.

Георгиев Вл., Праславянский и индоевропейские языки. - Славянска филология, т. 3. София, 1963.

Голийски П., Кой е народът "Влъндур" у Мовсес Хоренаци? - Авитохол, № 26, 2004.

Грюнберг, А. Л., И. М. Стеблин-Каменский, Языки Восточного Гиндукуша. Ваханский язык. Москва, 1976.

Гумилев Л., Хунну. Троецарствие в Китае. Хунны в Китае. Москва, 2004.

Димитров Б., Българите и Александър Македонски. София, 2001.

Димитров Стр., За съдбините на прабългарите след X в. - Проблеми на прабългарската история и култура, т. 3. Шумен, 1997.

Добрев Ив., Трансференция и адаптация на турските лексикални заемки в югоизточномакедонските български говори, ч. 1. - Научни трудове на ВНВУ "В. Левски", кн. 2. Велико Търново, 1975.

~*~Теоретико-методологически проблеми на функционалната стилистика. - Обучението по чужд език във ВВУЗ. София, 1977.

~*~К одной из турецких этимологий оронима Балкан. - Балканско езикознание, кн. 32.3-4, 1989.

~*~Разпространение и употреба на названието Балкан в някои от тюркските езици. - Јужнословенски филолог, кн. 55. Београд, 1999.

~*~Вид и характер на генетичната основа на названието в славянските и тюркските езици. - Јужнословенски Филолог, кн. 57. Београд, 2001.

~*~Златното съкровище на българските ханове от Атила до Симеон. София, 2005.

~*~Българо-румънският надпис върху големия каменен кръст от Северна Добруджа. - Сборник материали от Научна конференция на Факултет "Класически и нови филологии" на СУ "Св. Климент Охридски". София, 2005а (под печат).

~*~Прабългарското име на цар Борис Кръстител. - Български изтоковедски изследвания. София, 2006.

Добрев П., Името българи - ключ към древната българска история. София, 2002.

~*~Балхара край Памир. Поглед към българската прародина. София, 2004.

Еремеев Д. Е., К семантике тюркской этнонимии. - Этнонимы. Москва, 1970.

Заимов Й., Битольская надпись болгарского самодержца Ивана Владислава 1015-1016 гг. - Вопросы языкознания, 1969, № 6.

Златарски В., История на българската държава през Средните векове, т. 1-2. София, 1971.
Иванова-Мирчева Д., Ив. Харалампиев, История на българския език. Велико Търново, 1999.
История Армении Моисея Хоренского. Москва, 1893.
История на България, т. 2. Първа българска държава. София 1981.
Йорданов Ив., Още веднъж за моливдовулите на Йоан Багатур. - Проблеми на прабългарската история и култура. София, 1989.
Йорданов Ст., Славяни, тюрки и индо-иранци в Ранното средновековие (езикови проблеми на българския етногенезис - към постановката на въпроса). - Българистични проучвания, т. 8. Актуални проблеми на българистиката и славистиката. Велико Търново, 2001.
Каланкатуаци М., История страны Алуанк. Ереван, 1984.
Левитская Л. С., Историческая морфология чувашского языка. Москва, 1976.
Москов М., Именник на българските ханове (ново тълкуване). София, 1988.
Нанзатов Б. З., К этногенезу бурят по материалам этнонимии. Интернет, 2006.
Основы иранского языкознания:
-Древнеиранские языки, 1979;
-Среднеиранские языки. Москва, 1981;
-Новоиранские языки. Москва, 1982.
Пахалина Т. Н., Сравнительно-историческая морфология памирских языков. Москва, 1989.
Пуллиблэнк Э. Дж., Язык сюнну. - Зарубежная тюркология, т. 1. Москва, 1986.
Серебренников Б. А., Н. З. Гаджиева, Сравнительно-историческая грамматика тюркских языков. Москва, 1986.
Симеонов Б., Произход и значение на названието българи. - Векове, 1976, № 5.
~*~Източни извори за историята и названието на Аспаруховите българи. - Векове, 1979, № 1.
~*~Произход, структура и значение на името *българи*. - Старобългаристика, 1979а, № 2.
~*~Към въпроса за произхода и значението на прабългарските племенни имена. - Векове, 1981, № 1.
Сравнительно-историческая грамматика тюркских языков. Морфология. Москва, 1988.
Стоянов В., Етнонимът "българи". За българо-тюркските смешения. София, 1997.
Съсълов Д., Пътят на България. София, 2000.
~*~Българите отпреди двехилядолетия. София, 2006.
Тадина Н. А., Этническая консолидация и преемственность поколений в осмыслении Бурханизма. - Этническое обозрение, 2005, № 4.
Тер-Мкртичян Л., Армянские источники о Средней Азии, V-VII вв. Интернет, 2003.
Тодоров-Бемберски Хр., Името българи - история и същност. София, 2004.
Туманян Э. Г., Древнеармянский язык. Москва, 1971.
Хабургаев Г. А., Старославянский язык. Москва, 1974.
Хакимзянов Ф. С., Эпиграфические памятники Волжской Булгарии и их язык. Москва, 1987.
Шерстова Л. И., Бурханизм в Горном Алтае. - Этническое обозрение, 2005, № 4.
Шишманов Ив., Критичен преглед на въпроса за произхода на прабългарите от езиково гледище и етимологиите на името "българин". - Сборник народни умотворения и народопис, т. 16-17. София, 1900.
Chen S., Some remarks on the Chinese "Bulgar". - Acta Orientalia Hungaricae, vol. 51(1-2), 1998.
Dimitrov D., The Proto-Bulgarians north and west of the Black Sea. Varna, 1987. Internet, 2004.
Discussions in sci.lang. - Vassil Karloukovski's Page. Internet, 1999.
Dobrev Iv., Основни черти и особености на българското планинско название *балкан*. - Bulgarian names of Eastern languages origin. Internet, 2006.
~*~Българо-румънският надпис върху големия каменен кръст от Северна Добруджа. - Bulgarian names of Eastern languages origin. Internet, 2006a.
Dobrovits M., The thirty tribes of the Turks. - Acta Orientalia Hungaricae, vol. 57(3), 2004.
Menges K., Altaic elements in the Proto-Bulgarian Inscriptions. - Byzantion, t. 21.1, 1951.
Pritsak Om., Die bulgarische Fürstenliste und die Sprache der Protobulgaren (Uralo-Altaishe Bibliothek). Wiesbaden, 1955.
Stamatov At., Tempora incognita of the Early bulgarian History. Internet, 2004.

Wright D. C., Nomadic power, sedentary security, and the crossbow. - Acta Orientalia Hungaricae, vol. 58(1), 2005.

И З Т О Ч Н И Ц И

Абаев - Абаев В. И., Историко-этимологический словарь осетинского языка, т. 1-4. Ленинград, 1958-1989.
АрмАтл - Атлас Армянской советской социалистической республики. Ереван-Москва, 1961.
ЕПРк - Ст. Младенов, Етимологически и правописенъ речникъ на българския книжовенъ езикъ. София, 1941.
ЭСИЯз - В. С. Расторгуева, Д. И. Эдельман, Этимологический словарь иранских языков, т. 1-2. Москва, 2000, 2003.
ЭСТЯз - Этимологический словарь тюркских языков-а, б, в, й. Москва, 1978-1997.
ИнтНт - Интернет
КрдРСл - К. К. Курдоев, Курдско-русский словарь. Москва, 1960.
ЛНб - Лично наблюдение.
ПРСл - Персидско-русский словарь, т.1-2. Москва, 1983.
ПушРСл - М. Г. Асланов, Пушту-русский словарь. Москва, 1985.
РЧувСл - Русско-чувашский словарь. Москва, 1971.
СлВхЯз - Т. Н. Пахалина, Ваханский язык. Москва, 1975.
СлИшкЯз - Т. Н. Пахалина, Ишкашимский язык. Очерк фонетики и грамматики, тексты и словарь. Москва, 1959.
СлСпр - Р. А. Агеева, Какого мы роду-племени? Народы России: имена и судьбы. Словарь-справочник. Москва, 2000.
СтбРк - Старобългарски речник, т. 1. С., 1999.
ХрИБг - Христоматия по история на България, т. 1. София, 1978.
AfgPlNm - Afghan Place Names. - Geographic Names Processing System. İnternet, 2006.
AiWb - Bartholomae Chr., Altiranisches Wörterbuch. Berlin, 1961.
AshMap - Map Of Central Asia according to the Armenian geography “Ashharacujc” (VII c. AD). Internet, 2003.
AzerPlNm - Azerbaijan Place Names. - Geographic Names Processing System. İnternet, 2006.
ChinPlNm - China Place Names. - Geographic Names Processing System. İnternet, 2006.
Eren - H. Eren, Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü. Ankara, 1999.
HungPlNm - Hungary Place Names. - Geographic Names Processing System. İnternet, 2006.
IranPlNm - Iran Place Names. - Geographic Names Processing System. İnternet, 2006.
Kiss - L. Kiss, Földrajzi Nevek Etimológiai Szótára, köt. 1-2. Budapest, 1988.
MagEtSz - A Magyar Nyelv Történeti-Etimológiai Szótára, köt. 1-4. Budapest, 1967-1984.

С Ъ К Р А Щ Е Н И Я

авест. - авестийско
апел - апелатив
арм. - арменско
афг. - афганско
бълг. - българско
бгарм. – българоарменско
вах. - ваханско
вж. - означава съгласие, приемане, споделяне и дори заимствуване
генм - геноним
гл. - гласна; глагол
диал. - диалектно
днболг. - дунавскоболгарско
ед.ч. - единствено число
етнм - етноним
жлим - женско лично име
ж.р. - женски род
зв. - звук
знач. - значение
ие. - индоевропейско
изтарм. - източноарменско
изтир. - източноиранско
им.п. - именителен падеж
иран. - иранско
ишк. - ишкашимско
квболг. - кавказоболгарско
кит. - китайско
кор. - корен
кюрд. - кюрдско
лекс. - лексема
млим - мъжко лично име
мн.ч. - множествено

мордв. - мордвинско
назв - название
нар. - наречие
нарси - нарицателно съществително име
нвперс. - новоперсийско
обл. - облик
общтюрк. - общотюркско
ойкнм - ойконим
оронм - ороним
осет. - осетинско
осн. - основа
пам. - памирско
перс. - персийско
подр. - подробно
праб. - прабългарско
прим - прилагателно име
пушт. - пуштунско
рус. - руско
сак. - сакско
согд. - согдийско
срв. - при цитираната литература означава несъгласие, неприемане и дори отричане и отхвърляне, а при примерите - само сравняване или съпоставяне
срперс. - средноперсийско
старм. - староарменско
стгръц. - старогръцко
стиран. - староиранско
стперс. - староперсийско
сттюрк. - старотюркско
суф. - суфикс
сщим - съществително име
съвр. - съвременно
съгл. - съгласна
теонм - теоним
титл. - титлата
топнм - топоним
тур. - турско
фми - фамилно име
хидрнм - хидроним
хсак. - хотаносакско
шугн. - шугнанско
язгул. - язгулямско